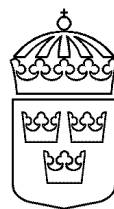

Riksdagens protokoll

2002/03:62

Torsdagen den 20 februari

Kl. 12.00 – 15.20

Protokoll
2002/03:62

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 14 februari.

2 § Avsägelser

Talmannen meddelade

att *Per Rosengren* (v) avsagt sig uppdraget som ledamot i riksdagens valberedning,

att *Gudrun Schyman* (v) avsagt sig uppdraget som ledamot i Utrikesnämnden,

att *Ulla Hoffmann* (v) avsagt sig uppdraget som ledamot i socialförsäkringsutskottet,

att *Lars Bäckström* (v) avsagt sig uppdraget som suppleant i konstitutionsutskottet och

att *Rossana Dinamarca* (v) avsagt sig uppdraget som suppleant i justitieutskottet.

Kammaren biföll dessa avsägelser.

3 § Anmälan om kompletteringsval

Talmannen meddelade att Vänsterpartiets riksdagsgrupp på grund av uppkomna vakanser anmält

Berit Jóhannesson som ledamot i riksdagens valberedning efter Per Rosengren,

Ulla Hoffmann som ledamot i Utrikesnämnden efter Gudrun Schyman,

Lars Bäckström som ledamot i finansutskottet efter Johan Lönnroth,

Kalle Larsson som ledamot i socialförsäkringsutskottet efter Ulla Hoffmann,

Rossana Dinamarca som suppleant i konstitutionsutskottet efter Lars Bäckström samt

Rolf Olsson som suppleant i justitieutskottet efter Rossana Dinamarca och som suppleant i socialförsäkringsutskottet efter Kalle Larsson.

ledamot i riksdagens valberedning
Berit Jóhannesson (v)

ledamot i Utrikesnämnden
Ulla Hoffmann (v)

ledamot i finansutskottet
Lars Bäckström (v)

ledamot i socialförsäkringsutskottet
Kalle Larsson (v)

suppleant i konstitutionsutskottet
Rossana Dinamarca (v)

suppleant i justitieutskottet
Rolf Olsson (v)

suppleant i socialförsäkringsutskottet
Rolf Olsson (v)

*Aktuell debatt:
Vården och
omsorgen av äldre*

4 § Aktuell debatt: Vården och omsorgen av äldre

Anf. 1 CHATRINE PÅLSSON (kd):

Herr talman! Anledningen till att Kristdemokraterna begärt den här aktuella debatten är de upprepade rapporter vi får från olika håll, inte minst från Socialstyrelsen, om den icke-vård som i dag allt oftare finns i äldre vården. Jag känner mig djupt berörd av alla exempel vi får på människor som känner sig ensamma, kränkta och övergivna.

Herr talman! Jag kan inse att socialministern kände sig ganska naken inför den här debatten. Vi kanske får se samma nakna socialminister stå i talarstolen i dag. Det kom några små förslag i gårdagens Dagens Nyheter. Det var dock ganska genomskinliga kläder, så dem hade nog inte socialministern så mycket nytta av. Det kom förslag som möjligen skulle kunna hjälpa våra äldre. Men eftersom man inte skickar med några resurser blir det ett slag i luften. Det känns säkert som att förväntningarna ökar men också besvikelserna.

Herr talman! Det måste snart bli ett slut på att vi sätter alla rapporter i våra fina bokhyllor och lägger dem till handlingarna. Det måste komma konkreta handlingsplaner och konkreta åtgärder – inte 2006, som man skjuter upp det ena efter det andra vallöftet till, utan nu. Våra äldre har rätt att kräva det. De har rätt att få en god vård och omsorg. Och våra kommunpolitiker har rätt att få resurser så att de kan ge god vård och omsorg.

Herr talman! När jag var fem år gammal var bara en av tio medborgare över 65 år och bara en av 50 över 80. Det var faktiskt ovanligt att bli gammal.

I dag är nästan var femte medborgare över 65 och var tjugonde över 80.

Att vi lever ett längre och aktivare liv är en av välfärdspolitikens absolut största framgångar. Trots detta framställs ofta de demografiska förändringarna som ett hinder för utvecklingen. Somliga debattörer hävdar i den offentliga debatten att ökningen av antalet äldre omöjliggör ett gemensamt ansvarstagande för framtidens vård och omsorg. De menar att vi kommer att tvingas överge den solidariskt finansierade välfärden och gå över till mer eller mindre privata försäkringslösningar.

I spåret av denna diskussion följer också olika krav på att minimera samhällets tjänster och låta medborgarna själva finansiera en växande del av omsorgen.

Men, herr talman, kraven på försäkringsfinansiering och minimering av omsorgen kan inte motiveras av någon absolut ekonomisk nödvändighet. Det är faktiskt fullt möjligt att också i framtiden organisera äldreomsorgen som ett gemensamt samhälleligt ansvar och ett samhälleligt åtagande och att erbjuda en äldreomsorg också i framtiden som grundar sig på principen om vård och omsorg på lika villkor.

I Långtidsutredningen 1999/2000 gjordes det alldeles tydligt att ökningen av antalet äldre inte är något avgörande samhällsekonomiskt problem. Vi blir faktiskt äldre som en följd av att vi är friska under längre tid. Tvärtom vad många felaktigt antagit ökar inte kostnaderna för vård och omsorg proportionellt med ökningen av antalet äldre. Det är tillväxten och sysselsättningsgraden som är avgörande om vi ska klara av den samhälleliga finansieringen av äldreomsorgen i framtiden, inte antalet äldre. Framtiden avgörs således av våra politiska ambitioner.

Med tanke på den osäkerhet som präglat den allmänna debatten och som präglar väldigt många enskilda människor är det nödvändigt att politikerna blir tydliga om förutsättningarna för den framtida omsorgen. Ansvariga politiker på alla nivåer – staten, landstingen och kommunerna – har en skyldighet att redovisa hur de kan trygga äldreomsorgens långsiktiga ekonomi, klara personalförsörjningen, klargöra samhällets ansvar samt skapa en tydlig ansvarsfördelning mellan det offentliga samhällets olika delar. Det krävs, menar jag, ett samhälleligt trygghetskontrakt med medborgarna.

För det första: Äldreomsorgens långsiktiga ekonomi måste tryggas. För att klara framtidens äldreomsorg krävs en långsiktig strategi. Den ska byggas på en ekonomisk politik för hög sysselsättning och ekonomisk tillväxt, en balanserad utveckling av kommunernas ekonomi och till detta ett vidgat utrymme för de gemensamt finansierade välfärdstjänsterna. För detta har staten, landstingen och kommunerna ett gemensamt ansvar.

Under senare år har stora resurser tillförts äldreomsorgen. Det har främst skett genom att kommunernas ekonomi har förbättrats men också genom ett vidgat statligt ansvarstagande. Sedan 1997 har riksdagen fattat beslut om höjning av de generella statsbidragen med ungefär 25 miljarder kronor. För att utveckla äldreomsorgen i framtiden är ett ökat gemensamt ansvarstagande nödvändigt.

För det andra: Samhällets ansvar måste tydliggöras. Medborgarna ska veta vad de kan förvänta sig i fråga om omsorgens omfattning och kvalitet. I dag får ca 250 000 personer äldreomsorg. Under senare år har några tendenser blivit tydliga. Insatserna koncentreras till dem med mycket stora behov. Ensamstående prioriteras, men de som har anhöriga får mindre hjälp. Mest resurser går till de i särskilt boende. Vi ser också betydande regionala skillnader. Klarhet om vad medborgarna kan förvänta sig och vilka krav de kan ställa på framtidens vård och omsorg kan bara skapas i en fortlöpande dialog med ansvariga politiker.

I slutet av detta år kommer den parlamentariska äldreberedningen Senior 2005 att presentera sin slutrapport. Den blir underlag för en bred diskussion om framtidens äldreomsorg. Regeringen kommer att ta initiativ till att tillsammans med kommunerna föra en dialog med pensionsorganisationerna och andra folkrörelser om förväntningar och krav på framtidens äldreomsorg med utgångspunkt från Senior 2005.

För det tredje: Vi måste ha fler anställda med rätt kompetens. Ungefär 300 000 personer arbetar med vård och omsorg för äldre i landsting, kommuner och hos privata vårdgivare. Inom den kommunala äldreomsorgen har antalet anställda ökat med 30 000 personer de senaste fem åren. Det är ganska bra. Men sanningen är att ännu mer personal behövs i framtiden. Vi behöver det både för att kvaliteten ska kunna höjas och för att täcka kommande pensionsavgångar.

Personalförsörjningen hänger samman med hela resursfrågan. Det handlar om att höja omsorgsarbetets status. Hit hör frågor om löner och möjlighet till heltidstjänster, vidareutbildning och att få stöd i sitt arbete. Viktigt är också personalens inflytande över sina arbetsvillkor och möjlighet till utveckling i arbetet.

För att klara den långsiktiga personalrekryteringen inom vård och omsorg har tio statliga myndigheter fått i uppdrag att utarbeta en nationell strategi. Arbetet ska redovisas nästa vår. Myndigheternas förslag till en nationell strategi kommer att ligga till grund för gemensamma insatser från staten och kommunerna.

För det fjärde: Det krävs en klar ansvarsfördelning. Ädelreformen innebär ett genombrott för en modern äldreomsorg som respekterar individens integritet och självbestämmande och som tar hänsyn till varje individs särskilda behov. Reformen byggde på ett samspel mellan vård och omsorg och klargjorde därför nödvändigheten av ett samarbete mellan landstingen och kommunerna. Med tio års perspektiv på ädelreformen är det dags att utvärdera om dagens vård och omsorg är organiserad för de äldres bästa. Exempelvis måste frågan om läkarmedverkan i äldreomsorg och tillgång till effektiv rehabilitering för de äldre bli föremål för utredning. Regeringen kommer inom kort att tillsätta en utredare med uppgift att utvärdera reformen.

För det femte: Vi ska upprätta en handlingsplan för utvecklingen av äldreomsorgen. Utvecklingen av äldreomsorgen kräver ett omfattande förändrings- och förnyelsearbete. De äldre måste få ett större inflytande över omsorgen och känna större delaktighet i de gemensamma besluten. De anställdas inflytande över arbetets innehåll, organisation och ledning måste öka. Kompetensutvecklingen måste tryggas. De anhöriga ska ha rätt till kontinuerlig information om verksamhetens innehåll och utveckling. Samarbetet med de anhöriga är en viktig kompetensfråga för äldre-

omsorgen. Stödet till anhörigvården måste utvecklas. Äldreomsorgen måste vara beredd att möta de alltför äldre med utländsk bakgrund som kommer att behöva vård och omsorg.

För att stimulera förändringsarbetet på bland annat dessa områden kommer regeringen att inbjuda Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet att gemensamt utarbeta en handlingsplan för utveckling av äldreomsorgen. I detta arbete kommer också betänkandet från den parlamentariska äldreberedningen Senior 2005 att vara utgångspunkt.

En god framtida äldreomsorg kräver också att vi nu höjer ambitionerna på många områden. Demensvården ska utvecklas. Tillsynen måste förstärkas. De äldre ska skyddas mot höga avgifter. Rättssäkerheten måste stärkas. Men viktigt är också att det förebyggande arbetet uppmärksammas mer och utvecklas. Därför bör alla äldre erbjudas hembesök. Många är osäkra på vilka insatser samhället ställer upp med den dag de behöver hjälp med sitt dagliga liv. De behöver därför erbjudas hembesök från kommunens sida för att kunna diskutera sin livssituation. Regeringen kommer därför i diskussion med Kommunförbundet att pröva hur kommunerna kan stimuleras att erbjuda alla äldre hembesök.

Kommunerna bör också kunna erbjuda de äldre en viss hemtjänst utan biståndsbedömning. Under senare år har utvecklingen inom äldreomsorgen inneburit att insatserna koncentrerats till dem med stora omsorgsbehov. Samtidigt vet vi att det är mycket betydelsefullt att få hjälp med enklare service i sitt dagliga liv. Rätt till ett visst antal timmar hemtjänst utan biståndsbedömning för alla över en viss ålder har prövats i olika kommuner. Erfarenheterna är, såvitt jag är informerad, över lag mycket positiva. Regeringen kommer därför att utreda möjligheten för kommunerna att erbjuda viss hemtjänst utan biståndsprovning med tanke på att det ifrågasatts om detta stämmer med kommunallagen.

Denna redovisning har varit avsedd att redovisa ett program för de kommande årens arbete. Det ska bli spännande att lyssna till vad de övriga partierna, framför allt Kristdemokraterna, har för konkreta förslag till att utveckla äldreomsorgen. Hur mycket pengar har Kristdemokraterna att redovisa, apropå detta med resurser? Jag ser spännande fram mot att få höra redovisningen.

Anf. 3 CHATRINE PÅLSSON (kd):

Herr talman! Jag ska gärna återigen, Lars Engqvist, upprepa Kristdemokraternas förslag i förhållande till regeringens för de kommande två åren. Det är alltså ett nettotillskott på 4 ½ miljarder.

I artikeln i Dagens Nyheter, som det mesta av socialministerns tal var taget från, står det så här: "Under senare år har stora resurser tillförts äldreomsorgen. Det har främst skett genom att kommunernas ekonomi förbättrats. Men också genom ett vidgat statligt ansvarstagande via ökade generella statsbidrag och särskilda satsningar."

Det är inte sant. Hur kan jag då påstå detta i denna talarstol? Jo, för första gången gjorde Kommunförbundet och Landstingsförbundet en gemensam sammanställning av vad kommuner och landsting har vunnit respektive förlorat till följd av olika statliga beslut. Det nominella tillskott som regeringen helst framhåller uppgick, precis som socialministern sade, till 24 miljarder kronor. Men indragningarna uppgår till ca 26 miljarder kronor. Då kan den som kan räkna se att det är 2 miljarder

Prot. 2002/03:62
20 februari

*Aktuell debatt:
Vården och
omsorgen av äldre*

minus. Om man dessutom räknar med värdeurholkningen på ca 14 miljarder blir det stora hål.

Jag måste få ställa frågan till socialministern: Hur kan man från regeringshåll gång på gång gå ut och påstå att man har gett mer resurser till kommuner och landsting?

Herr talman! År 1998 hade vi i denna kammare en bred politisk enighet bakom den nationella handlingsplanen för äldreomsorgen som faktiskt skulle garantera de äldre trygghet, oberoende och inflytande. I dag, fem år senare, har regeringens handlingsförklaring och bristande kontakt med verkligheten tyvärr drivit utvecklingen bakåt i stället för framåt.

Det är snart elva år sedan äldreformen trädde i kraft. Då fick kommunerna ansvar för en stor del av äldreomsorgen. I dag är det fortfarande 40 % av de anställda som helt saknar utbildning. Hur kan Lars Engqvist acceptera något sådant som ansvarig minister?

När det gäller de otillräckliga resurserna vill jag säga att resurser i detta sammanhang är så oändligt viktiga för ambitionerna. Det räcker inte med att ha vackra ord och fina planer om de inte åtföljs av pengar. Vi kristdemokrater har ständigt fått över oss att vi måste finansiera våra förslag och gör så också.

Tror verkligen socialministern själv på att det kommer att bli någon förbättring med minskade resurser till kommunerna? Hur vill man satsa på bättre företagsamhet så att tillväxten verkligen ökar och inte minskar? Man måste se till att en kaka bakas för att man ska ha någonting att fördela till välfärden. Till dess man har fått den tillväxten måste man skjuta till pengar från staten. Så enkelt är det.

Förutom tillskottet anser vi kristdemokrater att vi är tvungna att lyfta upp de äldres status och situation och arbeta mot diskriminering. Vi har under många år krävt att Göran Persson ska tillsätta en äldreminister. När det finns 22 ministrar i Rosenbad, i regeringen, borde väl *en* specifikt kunna få ansvar för äldrefrågorna när det finns en barn- och ungdomsminister.

Vi har under senare tid också diskuterat om det inte vore dags med en prioriteringsutredning för kommunernas prioriteringar, i likhet med den utredning som ledde fram till ett riksdagsbeslut 1997 om prioriteringar för landstingens verksamhet.

Vi har lyft fram de anhörigas situation, både när det gäller värderingar och när det gäller ekonomiskt bistånd. Vi är ständigt motarbetade av Socialdemokraterna, möjligen de senaste åren undantagna. Vi drev hårt på att projektet Anhörig 300 skulle få fortsätta för att verkligen entusiasmera anhörigvården. Vår äldrevård kommer i framtiden, socialministern, inte att fungera utan anhöriga. De är en viktig del i vården.

Vi har pratat om subventionerad hushållsservice där de äldre ska ges service på ett billigare sätt. Allt är motarbetat.

Vi har pratat om fler vårdplatser inom de särskilda boendena. Vi vet att 5 000–6 000 personer i dag väntar på att få en annan bostad.

Vi har pratat om en värdighetsgaranti – allra viktigast för dem som inte kan tala för sig.

Anf. 4 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m):

Herr talman! Den gamla damen skötte om sin svårt sjuke man. Det hade hon gjort i många år. Säkert hade hon inte sovit många timmar i

sträck. Reportern frågade henne: ”Hur orkar ni?” Den gamla damen tittade in i TV-kameran och svarade med klar stämma: ”Vi gifte oss i nöd och lust. Lusten har vi haft.” Det var nöden som gällde nu.

Ja, vi kan le åt den gamla damens rappa och osentimentala svar, men vi inser att det här är verkligheten för många i dag. Det är inte så mycket att orda om. Det är bara att fortsätta så länge man orkar.

Anhöriga får i dag ta ett allt större ansvar, men de har väldigt lite att säga till om. Det betyder en försämrad livskvalitet för båda parterna men också en minskad tilltro till vad samhället kan ställa upp och stödja med. Vården i det egna hemmet, utförd av en närstående eller anhörig, kan också betyda innerlighet, värme och gemenskap för båda parter, om bara staten och kommunen i stället för att styra och ställa på olika sätt erbjuder möjligheter och redskap som underlättar så att situationen hemma kan klaras på ett bättre sätt – på deras sätt.

Herr talman! Moderaterna har en genomtänkt politik för äldreomsorg där behoven styr och människorna bestämmer, samtidigt som korttidsplatser, växelvis boende, dagvård och avlösning i hemmet är insatser som måste finnas.

Socialministern lovar och lovar, men det händer ingenting. Kritiken från Socialstyrelsen och Riksdagens revisorer som har utvärderat dagens äldreomsorg är förödande. Det blir så när socialministern och hans kamrater tror sig veta bäst, när man inte vill lyssna till äldres behov och därmed sätter äldre under ett politiskt förmyndarskap. Om detta borde gårdagens DN Debatt ha handlat om, socialministern, inte att inge förhoppningar om billigare hemtjänst för alla. Det var falsk marknadsföring.

Jag kan däremot lova detta: Vi har sedan många år ett förslag om att staten betalar halva kostnaden för hemtjänsten, för reparationer, för underhåll, utan behovsbedömning. Vi har också pengar för detta i budgeten. Vi lämpar inte över kostnaderna på kommunen, som Lars Engqvist vill göra och sedan ta åt sig äran. Vi klarar också personalsituationen genom att erbjuda fler än vårdpersonalen dessa arbetsuppgifter. Putsa fönster, tvätta, städa och reparera kan fler än undersköterskor göra.

Förslaget till lagändring är ett steg i rätt riktning, socialministern. Men den som hittar på det får också stå för kostnaderna. Det är det som är skillnaden. Dessutom, socialministern, satt utredningen Senior 2005 hela söndagen och arbetade med förslaget till hur denna lag ska ändras. Jag undrar om socialministern kikade i vår dagordning och ville vara först på plan: Det här ska vi lägga fram i höst. Det är redan på gång. Det behövs ingen extra utredning.

Åter till DN: Vad kan man förvänta sig av äldreomsorgen? frågar socialministern. Han svarar som vanligt själv på frågan: ”Jag ska lyssna på Senior 2005.” Bra! Då är det slut med de stora penseldragen på Rosenbad och det kollektiva synsättet. Senior 2005 håller på att vinkla över till ett individperspektiv.

Ett exempel på detta är att det i dag är svårt för många att flytta, byta boende, för en längre eller kortare tid. Den mottagande kommunen ser den äldre som en kostnad och belastning. Ett äldreboende kostar i dag 400 000. Det gäller i stället att äldre ska ha rätt att flytta, och pengarna ska följa med. Detta säger Socialstyrelsen i utvärderingen av lagen om äldres rätt att flytta. Den fungerar inte därför att pengarna inte kommer

Prot. 2002/03:62
20 februari

*Aktuell debatt:
Vården och
omsorgen av äldre*

med. Samtidigt konstaterar Socialstyrelsen att det inte är fråga om en fördyring eftersom pengarna blir desamma.

Varför vill äldre över huvud taget flytta? De vill flytta närmare barn och barnbarn, till tidigare hemort, till ett hem där man talar ett annat språk eller till och med, socialministern, för att de inte trivs och vill välja bort ett inte bra omhändertagande. Visst ska det vara skäl nog att också kunna flytta?

Socialstyrelsen skriver i sin utvärdering och uppföljning att ökade statsbidrag inte har lett till någon förbättring i vården. De senaste åren har varken handlingsplan eller ökade statsbidrag medfört förbättringar eller trendbrott i positiv riktning. Alla partier i denna kammare, Lars Engqvist, vill ha en skattefinansierad vård och omsorg. Privata försäkringar och försäkringslösningar finns bara i Lars Engqvists värld där köerna till vården och omsorgen är långa.

För att pengarna ska räcka till till en omsorg värd namnet har vi moderater under flera år föreslagit att en överenskommelse ska komma till stånd i kammaren, över alla partigränser, som precis som pensionsuppgifterna ska hålla över tid och val. Vi måste garantera att det finns pengar för en god omsorg av hög kvalitet.

Socialministern säger att det krävs handlingsplaner. Jag förstår inte varför vi ska ha nya planer. Vi har en äldreplan som i dag håller på att utvärderas. Där framkommer att äldre ska kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället över sin vardag. Äldre ska kunna åldras i trygghet med bibehållet oberoende, bemötas med respekt samt ha god tillgång till vård och omsorg.

Jag förstår inte vad det är för fel på den handlingsplanen, socialministern.

Anf. 5 Andre vice talman KERSTIN HEINEMANN (fp):

Herr talman! I Socialstyrelsens lägesrapport *Vård och omsorg om äldre* behöver man egentligen bara läsa rubrikerna i sammanfattningen för att förstå att läget inte är bra. Situationen inom vården och omsorgen är ansträngd. Bristerna är stora i det särskilda boendet. Anhöriga tvingas ta ett allt större ansvar. Personal- och kompetensbrist är ett hot i kommunerna. Samverkan mellan huvudmännen är ofta bristfällig, och till sist framgår det att det krävs ytterligare satsningar inom vården och omsorgen för de äldre.

Detta konstateras samtidigt som vi vet att ännu många fler kommer att behöva vård och omsorg. För oss som arbetar politiskt med äldrefrågorna är det egentligen ganska kända fakta. Från Folkpartiet har vi i flera år, och nu senast under allmänna motionstiden i våra motioner, lagt förslag på detta område – motioner som ännu inte är behandlade i socialutskottet. Det handlar om omsorgsgaranti, rätt till hemhjälp utan behovsprövning, äldreombudsman, äldres rehabilitering, personalrekrytering med mera.

Socialminister Lars Engqvist har i en debattartikel i Dagens Nyheter i går redovisat vad han vill göra. Det är delvis bra förslag, eftersom bitar verkar vara hämtade ur vår äldredebatt. Vi tackar naturligtvis för detta och ser fram emot socialutskottets behandling av vår motion.

Herr talman! Anhörigvården har varit en fråga som Folkpartiet under många år har slagits för. Det är känt att det är ett mycket omfattande

arbete, och genom Anhörig 300 vet vi att alla de som vårdar anhöriga har ett stort behov av stöd i olika former. Nu är projektet mer eller mindre avslutat, och risken finns att de i väldigt många fall mycket framgångsrika projekt som startades kommer att avslutas. Olika typer av stöd, både av ekonomisk art och stöd som avlastning, rådgivning, utbildning med mera, måste till om de anhöriga ska klara av sina många gånger mycket tunga och framför allt ofta ensamma arbetsinsatser. Behovet av stöd varierar från fall till fall, och det gäller för kommunerna att vara lyhörda för önskemålen, vara flexibla och inte rida på paragrafer och säga att "sådan hjälp kan vi inte ge". De borde i stället i varje enskilt fall ställa sig frågan: Om den som behöver vård hemma inte vill eller den anhörige inte längre orkar, vad kan vi då göra? Eller kan vi göra det över huvud taget?

Tyvär har jag fått signaler om att det finns kommuner som nu tvingar fram att anhöriga tar på sig hela detta ansvar. Det får enligt Folkpartiets mening bara inte ske! Kommuner och landsting har ansvaret, och anhängigvården måste vara frivillig både för den som vårdas och för den som vårdar.

Herr talman! Hemtjänsten är en viktig del i äldreomsorgen. Den handlar inte bara om att städa och hjälpa till med hygien och liknande. Om den används rätt kan den också vara förebyggande och rehabiliterande. Därför är det så olyckligt i dag att allt färre får hemtjänst. Socialstyrelsen konstaterar att det är tydligt att alltfler äldre får enbart informell hjälp och allt färre får enbart offentlig hemhjälp. Att få hemtjänst betyder ju ofta att man klarar sig själv även om det bara blir för ytterligare en tid. Väldigt många vill ju just detta.

Det förslag som socialministern har kommit med nu om icke-behovsprövad hemtjänst har vi också lagt förslag om, och vi stöder det. Jag vet inte i vilken mån man behöver lagpröva det. Det finns ju liknande verksamheter i gång redan i dag, att man ger hemhjälp utan behovsprövning. Jag skulle bara vilja be socialministern att prova det här. Om han inte har lagt ut uppdraget än hoppas jag att han gör det i dag eller absolut senast i morgon.

Hemtjänsten kan byggas ut och bli någonting mycket mer värdefullt än vad den är i dag. Då tänker jag på rehabiliteringen. Vissa försök visar att om man i hemtjänsten kan gå in och hjälpa människor att komma tillbaka, att utföra vissa saker, gör man också en rehabiliterande insats som gör att människor kan stanna kvar hemma längre.

Folkpartiet anser att vården och omsorgen om de äldre ska finansieras som i dag. Jag håller naturligtvis med socialministern om att det är tillväxt- och sysselsättningsgraden som måste öka om vi ska klara det här. Där kan jag rekommendera socialministern att läsa Folkpartiets motioner, där det finns en hel del förslag. Men det får bli en annan debatt än den vi har i dag.

Det behövs ett nytänkande inom alla områden av vården och omsorgen, ett nytänkande som tar sin utgångspunkt i den enskilde äldres behov och önskemål. Vi människor är olika och har olika behov även när vi blir äldre. Det behövs nytänkande när det gäller boendeformer och hur omsorgen ska bedrivas, mer av förebyggande arbete, bättre och klarare ansvarsfördelning både på de enskilda arbetsplatserna och mellan huvudmännen. Det behövs flexibla lösningar på arbetsplatserna när det gäller

arbetsinnehåll, arbetstider med mera. En av de viktigaste uppgifterna för oss är att se till att vården och omsorgen om de äldre blir ett område som många tycker att det är intressant, roligt och meningsfullt att arbeta inom.

Anf. 6 INGRID BURMAN (v):

Herr talman! Liksom övriga talare tänker jag referera till Socialstyrelsens rapport, där det redovisas allvarliga brister, bland annat att färre äldre får hjälp och att samordningen kring de allra sjukaste och äldsta brister. Enligt Socialstyrelsen kommer det här tillsammans med behovet av att kunna rekrytera och behålla kompetent personal att vara två av nyckelfrågorna inför framtiden. Vänsterpartiet delar den uppfattningen; det är två viktiga frågor.

När vi såg Uppdrag granskning för några veckor sedan möttes vi av en äldreomsorg där brister i bemötande och omhändertagande var i fokus. Vi mötte äldre som upplevde en stor otrygghet med vården och anhöriga som vittnade om stressad och osäker personal. Det är då lätt att få intrycket av en äldreomsorg i kris. Och visst är den bilden sann, men det är inte hela sanningen.

Ska vi lyckas med att få en utvecklad äldreomsorg till stånd måste vi också erkänna den goda vården i samma andetag som vi för fram vår kritik. I annat fall kommer allt färre att se äldreomsorgen som en möjlig blivande arbetsplats. Och personalrekryteringen var ju en av nyckelfrågorna. I dag har rekryteringen påbörjats av 100 äldreskyddsombud ute i landet.

Tillsyn är viktig. Men de här satsningarna måste också motsvaras av satsningar på att komma till rätta med det som tillsynen upptäcker. Vi behöver inte minst ett arbetsnära arbetsledarskap som underlättar för personalen att tillvarata de äldres rättigheter när de ställs inför svåra och etiska beslut. Det tvingas personalen göra varje dag. Det kan handla om äldre med kognitiva funktionshinder, som inte längre kan gå och stanna men som saknar förmåga att själva inse det. Hur kan man skydda från skada utan att kränka den äldres integritet?

Det är få av oss som skulle klara av att varje dag fatta sådana beslut, dessutom utan stöd, kanske utan utbildning och utan tid till reflexion – och till en lön som inte räcker ens till det nödvändiga. Vi måste alltså se de problemen också.

Äldres rättssäkerhet har ökat, men fortfarande finns det oklarheter kring rättssäkerheten för de dementa. Det är frågor som vi skyndsamt måste lyfta fram och åtgärda. I vården av de demenssjuka ställs frågan om skydd och integritet på sin spets.

Enligt Socialstyrelsens rapport är det inte möjligt att föra över mer ansvar på de anhöriga. De har i dag ett alltför stort ansvar, och många gånger kanske ett alltför stort och motvilligt ansvar, i stället för ett frivilligt ansvar. En utveckling som skulle innebära ökade bördor på de anhöriga skulle äventyra kvaliteten för både den äldre och den anhörige. Det här är inte minst en kvinnofråga, då det är tydligt att män som anhörigvårdare är mindre vanligt och oftare kompletterade med stöd än kvinnor i motsvarande situation.

Jag välkomnar socialministerns förslag om att bygga ut den generella välfärden, så att alla får hembesök och hemtjänst vid en viss ålder – helt i linje med Vänsterpartiets vilja och ambitioner. Det handlar om förebyg-

gande insatser, som avlastar i ett senare skede. Det handlar om att bygga ut den generella välfärden. Det är bra att inleda en diskussion om att öka det offentliga åtagandet, och inte ledas in i den diskussion som så har dominerat den här debatten under senare tid, det vill säga att vi ska minska det offentliga åtagandet, minska generell välfärd.

Jag är glad att socialministern har modet att väcka en ny debatt och en nödvändig debatt. Jag välkomnar den.

Den debatten står i skarp kontrast till alla som i stället vill privatisera, så att det offentliga åtagandet minimeras och så att den med plånbok kan, utöver ett minimalt basutbud, köpa tilläggstjänster.

Den generella välfärden ska omfatta alla, men då krävs det att avgifterna för de här tjänsterna hålls låga under någon form av högkostnads-skydd eller maxtak och att kommunerna kompenseras. Vi vet ju alla att budgeteffekterna av det förebyggande arbetet kommer i ett senare skede.

Någon har pratat om inflytandedelen. Inflytande och påverkan är viktigt, men det är inte som många tror samma sak som att välja mellan bolag A och bolag B, utan det handlar om att i vardagen få välja tider, personer, hjälpens utformning med mera. Ändå kan vi konstatera att framför allt Moderaterna tror sig lösa alla problem genom att avhända sig ansvaret och ge det till marknaden. Vi kan se att det fåtal entreprenörer som har tagit över verksamheterna nu säljer ut dem på grund av bristande lönsamhet.

I de områden där försök görs med äldrepenng har bland annat ISS Care avslutat verksamheterna för 200–300 hjälptagare för att det inte var lönsamt, nästintill från en dag till en annan. Det är inte kvalitet och kontinuitet som vi definierar det. Den ekonomism som har tagit över har tagit resurser som borde ha använts till att underlätta vardagen för och stödet till våra äldre.

Anf. 7 KENNETH JOHANSSON (c):

Herr talman! Vågar jag bli gammal? Frågan ställs men ska inte behöva ställas. Ämnet för dagens debatt är egentligen mer skrämmande och påtagligt. Vågar jag vara gammal? Vi vet att många gamla lever i sinnes-tillstånd som växlar mellan oro och skräck.

Det är en gemensam uppgift för alla – politiker, anhöriga, personal, medborgare och de fantastiska människor som deltar i pensionärsorgani-sationernas väntjänst – att lindra oron, ta bort alla onödiga orsaker till rädsla, se till att våra gamla inte blir isolerade och ensamma och att alla som behöver får en bra hemtjänst, en värdig vård och en möjlighet att bo bra och tryggt, hemma eller i äldreboende nära hemmet efter eget val.

Och jag vill vända mig direkt till alla äldre som lyssnar och tar del av den här debatten. Ni som har byggt upp det här landet ska inte behöva lida ekonomisk brist på ålderns höst. Ni ska ha råd att vara trygga oavsett om det gäller att laga tändarna, köpa medicin eller åka på semester med barnbarnen.

Herr talman! Jag vet att vissa insatser har gjorts för att förbättra pens-ionärernas ekonomi under de senaste åren, men jag vill starkt ifrågasätta om det är tillräckligt och om de insatser som har gjorts verkligen når dem som har de största behoven. Jag vill hävda motsatsen. Det krävs mera insatser. Det krävs ett tydligare fokus på just dem som har de lägsta pens-

Prot. 2002/03:62
20 februari

Aktuell debatt:

Vården och

omsorgen av äldre

ionerna. Det räcker inte med DN-artiklar, socialministern. Det krävs handling.

Centerpartiet har sin prioritering klar. Vi vill höja garantipensionen. Vår skattereform satsar på dem som har de lägsta inkomsterna. Våra förslag ger mer åt dem som har minst. Vad vill socialministern göra för att förbättra villkoren för de ekonomiskt sämst ställda pensionärerna?

Herr talman! Alla vi som har följt en nära anhörig eller vän, kanske en gammal mor eller far, genom åldrandet, med hemtjänst, olika vårdinsatser, serviceboende och ett värdigt slut vet vad det betyder att få behandlas värdigt med respekt och erbjudas en god vård och omsorg. Det måste ges möjligheter att påverka sin egen och sina anhörigas vård och omsorg, hur man vill bo och leva. All vård och omsorg ska ha hög kvalitet. Vi måste känna trygghet inför vår egen och anhörigas ålderdom. Vi vet också, senast genom Socialstyrelsens rapport, att detta inte är verkligheten för alla äldre.

Vården och omsorgen behöver mer resurser för att säkra tillgången på personal och korta vårdköerna. Centerpartiet är medansvarigt till att miljarder nu tillförs vården och omsorgen. Vårt skatteförslag innebär också en breddad skattebas för kommuner och landsting och ger därigenom ett rejält resurstillskott till bland annat vården och omsorgen.

Herr talman! I stora delar av landet, särskilt Norrland och skogslänen, är andelen äldre mycket större än i storstäderna. För att vi ska klara en god kvalitet i omsorgen om alla våra äldre krävs det en tillväxt i hela Sverige. Men det krävs faktiskt också en rejäl omfördelning av pengar så att barn, barnbarn och barnbarnsbarn som bor och betalar skatt i Stockholm, Lund och Umeå bidrar till omsorg och sjukvård för sina äldre släktingar i Älvdalen, Vilhelmina och Skinnskatteberg.

Det är inte utan att man skulle vilja veta vad till exempel Moderaterna och socialministerns partikamrater i Stockholms stadshus har för lösning på de här problemen när de vill slopa eller urholka den kommunala omfördelningen. Kan man verkligen lita på, Lars Engqvist, att regeringen fortsatt står för en solidarisk skatteutjämning? Det är ett viktigt besked att få.

Socialminister Engqvist föreslog i går insatser i hemtjänsten. Det har omtalats av flera. Det är lätt att lova vad andra ska göra, men det avslöjas om man lovar runt och håller tunt, ministern. Bevisa att det blir handling!

Centerpartiet har föreslagit att den äldre ska ha möjlighet att köpa subventionerad hemservice och att obligatoriska hembesök av hemtjänsten görs efter 75 års ålder. Det är förslag som vi har lagt fram.

Jag vill avsluta med att säga några ord om ett par av de viktigaste resurserna vi har i vård- och omsorgsarbetet. Det gäller alla anhöriga som gör en enastående insats och som behöver stödjas, och det gäller pensionsorganisationernas väntjänst som gör stora, fina, frivilliga insatser. Den behöver stödjas bättre.

Herr talman! Förbättra ekonomin för de sämst ställda pensionärerna! Säkra en tillräcklig skattebas för kommuner och landsting, så att de klarar att uppvärdera vård- och omsorgsyrkana och korta vårdköerna! Uppvärdera och ge ett rimligt stöd till anhörigvården och väntjänsten! Det är några av Centerpartiet prioriterade förslag.

Herr talman! Kära åhörare och arbetskamrater! Det har pratats om en nationell strategi, om handlingsplaner och allt möjligt. Jag tycker egentligen inte om att använda egna anhöriga som exempel. Men nu råkar jag ha en mamma som blir 95 år i år, och jag har en infernalisk insyn i hennes ålderdomshem och i den åldringsvård som hon tar del av, så jag kan bara inte låta bli. Jag tycker att jag lär mig av detta.

Hon hade en bra lägenhet och en bra hemtjänst, måste jag säga, i Borlänge. Men hon ramlade många gånger, bröt lårbenshalsen och klarade sig till slut inte hemma.

Inskolningen till ålderdomshemmet var fantastisk. Hem kom chefer, en arbetsterapeut, en kontaktperson och alla möjliga personer. Vi drack kaffe, pratade, och papper fylldes i. De frågade om mammas yrkesliv och om vad hon var intresserad av. Jag tyckte att det var jättebra, och jag tänkte: Här har de jobbat med kvalitetssäkring. Det märktes tydligt.

Vi fick papper om tänder. De undrade om de hade tillåtelse att hjälpa henne att sköta sina tänder. Det tyckte jag var jätteskönt, för det hade varit svårt för mig att hjälpa till med det.

Så kom hon in. Men inte fanns det någon som hade tid att prata med henne om hennes intressen eller om hennes yrkesliv – inte om någonting. De hinner ingenting utöver att sköta.

På ålderdomshemmet är det *väldigt* sjuka människor. Det är som ett sjukhem. Väldigt många sitter i rullstol, och alla är döva och väldigt dåliga. Min mamma, som är rätt så skraltig, är en av de friskaste. Och någon arbetsterapeut har jag inte sett till.

Samlingssal finns det med lite underhållning ibland, mest lite kyrklig sådan. Dit vill inte mamma gå. Då säger personalen att hon inte vill, och så är det bra med det.

Häromsistens hade de gamla magsjuka. Tänk er att på en avdelning med ont om personal sköta 10–15 gamla tunga personer med magsjuka! Det är nästan så att man inte kan fatta det.

Handledning existerar inte.

För en tid sedan fick mamma byta från tabletter till insulin. Hon har diabetes och har tidigare klarat sig med tabletter. Jag blev glad, för jag tänkte att då kommer i alla fall en person en gång om dagen in och ger mamma en spruta. Det blir då en gång till som hon får besök. Det var nästan så att jag önskade att hon skulle få insulin flera gånger.

En annan sak hände som blev jag lite chockad över. Innan maxtaxan infördes gjorde kommunen en uppdelning med omsorgen för sig. När det gäller hyran fick man skriva kontrakt med hyresbolag. Några månader innan maxtaxan infördes höjde man hyran.

Nu är det inte så värst synd om min mamma, för hon har en anhörig. Det är jag, och jag har mål i mun. Jag är hemma så gott som varje helg och kan då titta till henne. Dessutom har jag råd att måna om personalen och köpa gott kaffebröd och lite sådant.

Detta med kvalitetssäkringen vill jag lite till uppehålla mig vid – jag ser att jag har två och en halv minuter på mig.

Jag tänkte på det där med hembesöket innan och på hur det blev och tänkte att det säkert står på något papper hur man ska göra, att det säkert står om det i någon planering. Sedan kan man pricka av.

Vet ni varifrån begreppet kvalitetssäkring kommer? Jo, från Toyota, för många år sedan. När man skulle skicka ut många bilar från bandet på fabriken och det upptäcktes att det var fel på bromsarna på en bil, då måste man ta tillbaka hela serien för att kolla. Blev det fler skulle det ju bli gräsligt dyrt. Dyrt var det att ta tillbaka bilarna. Innan bilarna släpptes ut från bandet till gatan kollades varenda liten grej i varje bil just för att se att det inte fanns några fel. Detta kallades för *quality assurance*.

Sedan började vi med köp-sälj-systemet i vården och tog hand om sådana begrepp som produktion, konsumtion och kvalitetssäkring. På den tiden jag jobbade i vården träffade jag många människor som tyckte att det var svårt. De sade: Jag har jobbat i vården hela tiden, och jag jobbar med kvaliteten och vill ha kvalitet. Men hur ska man göra med just det här med kvalitetssäkring, och hur fyller man i de här papperen? Också jag tyckte att det var svårt men för mig var det en aha-upplevelse när jag kom på hur det var, när jag fick höra, att det handlade om bilar. Jaha, det var därför jag inte förstod.

Jag tycker att det är väldigt bra att bygga ut hemtjänsten, för det är på ett sätt lite förebyggande. Huvudsaken är att det finns pengar till det. Men låt det då inte bara bli ett litet kryss på ett papper – att nu har vi gjort ett hembesök där, och sedan är det klart med det. Det måste alltså bli någonting mer.

Vi måste *stärka* personalen både i hemtjänsten och på ålderdomshemmen. Deras arbete är tungt, drygt och också känslomässigt jobbigt – det är alltså inte bara jobbigt för kroppen. De *måste* få handledning och *måste* ha tid att prata med varandra, att prata med någon om det här jobbet.

Anf. 9 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Herr talman! Det är alldeles rätt att jag i går publicerade en debattartikel på DN Debatt. Den grundas på ett arbete som vi har fört sedan jag efter regeringsskiftet blev ansvarig för sjukvården, äldreomsorgen, läkemedelsfrågorna och tandvården.

Jag tycker att jag som ansvarig äldreminister har anledning och skyldighet att gentemot riksdagen redovisa min dagordning. Vad är det för frågor som vi kommer att möta? Hur ska vi handskas med dem?

Vi har tillsatt Äldreberedningen. Vilken roll kommer den att spela när det gäller de politiska besluten? Hur ska vi hantera den slutrapport som kommer i slutet av året? Hur ska den processas med andra intressenter?

Vi har arbetat med detta på departementet och tyckte att det var dags att också offentligt redovisa våra tankegångar. Det är, Chatrine Pålsson, en skyldighet för mig som äldreminister.

Avsikten är inte alls att i det programmet lösa alla problemen. Det ska vi göra med förslag under de kommande åren – punkt för punkt.

Hur klarar vi personalrekryteringen på lång sikt? Där får vi ett underlag nästa år.

Hur klarar vi kvalitetssäkringen? Hur hittar vi bättre metoder att mäta kvaliteten och att regelbundet följa upp kvaliteten?

Hur klarar vi övrig utveckling av äldreomsorgen med ett ökat inflytande för personalen och en större trygghet för de anhöriga?

Vi ska återkomma till dessa frågor – punkt för punkt.

Jag tyckte att det fanns anledning att redovisa planen före den här debatten för att kunna diskutera om det är de här frågorna, som vi så småningom ska attackera. Naturligtvis väntade jag mig nyfiket att Chatrine Pålsson skulle gå upp i talarstolen och säga: Vi har ett program och det faller ihop i två punkter.

Kristdemokraterna kräver en äldreminister. Nu är jag både äldre och minister. Men det är kanske någon annan man kräver, och då är det lika bra att man säger det. Regeringen har uppdelat ansvaret så att vi har en särskild minister som ansvarar för äldrefrågorna.

Det andra är värdegarantin. Jag har sökt överallt och försökt få reda på vad det är för någonting. Vad betyder en värdegaranti, mer än en ambition att ha hög kvalitet

Med ord, Chatrine Pålsson, kommer man, som sagt, inte långt.

När det sedan gäller frågan om resurserna är det märkvärdigt med Kristdemokraterna. Man säger att det inte har tillförts några resurser. Men 30 000 fler är nu anställda i den kommunala äldreomsorgen – den privat drivna inte medräknad – jämfört med för fem år sedan. Det har finansierats på något sätt av kommunerna och staten i samverkan genom kommunal expansion men också genom kommunala bidrag.

Kristdemokraterna har ett bekymmer. Varje gång Kristdemokraterna kommer i majoritet i en politisk församling kastar man sig runt halsen på Moderaterna och börjar styra. Det leder till ekonomisk bankrutt – i Stockholms läns landsting, i Skåne och i Göteborg när man provade ihop. Tyvärr leder det också till ganska allvarliga bekymmer i äldreomsorgen. Om nu Kristdemokraterna hade ett eget program som var någonting att skryta med behövde vi kanske inte få några rapporter om misstag i äldreomsorgen, i Borås exempelvis. Glöm inte bort att det var en borgerlig kommun som var ansvarig för Milstolpen!

Jag menar inte att detta är ett ansvar specifikt för Kristdemokraterna. Det finns många socialdemokratiska kommuner som inte klarar sitt åtagande. Men man borde kanske från Kristdemokraternas sida vara en smula mer ödmjuk inför uppgiften än att försöka förespegla riksdagen och dem som lyssnar på den här debatten att man har någonting att komma med.

Sedan måste jag ta upp frågan om den kommunala hemtjänsten. Jag menar att vi nu ska klargöra att kommunerna ska ha lagligt stöd för att ge hemtjänst utan biståndsprövning. Detta är ett viktigt ställningstagande. Men en egendomlig föreställning, som tyvärr tydligen också Centerpartiet ställer upp på, är att vi i denna kammare ska ta upp plånboken varje gång vi diskuterar hur kommunerna ska utveckla sin verksamhet.

Vi har ett ansvar för att se till att kommunerna har en god ekonomi. Men vi har ingen skyldighet att varje gång vi har en god idé betala ur vår plånbok. Vi ska gemensamt komma överens om hur vi ska klara kommunernas ekonomi. Men att ta ställning till kommunernas lagliga möjligheter är något som vi har en skyldighet att göra utan att omedelbart redovisa betalningen.

Anf. 10 CHATRINE PÅLSSON (kd):

Herr talman! Socialminister Lars Engqvist, det finns *ett* bekymmer oss emellan, och det är att socialministern inte gärna lyssnar på sakfrågorna och mina försök till förklaringar.

Vår *värdighetsgaranti*, som det heter, är en del i Kristdemokraternas trygghetsgaranti. Jag lovar att inom de närmaste dagarna skicka över detta till departementet, för jag har inte alltihop med mig här.

Det är en trygghet för patienten och pensionären, både när det gäller boende och särskilda boendeformer, när det gäller bemötande, rätten att bli hörd på, rätten att vistas ute och ett antal sådana frågor – och också när det gäller en vårdgaranti.

Jag delar naturligtvis socialministerns besvikelse över de icke-vårdsfall som vi har. De äger rum både i vård som är offentligt driven och i alternativa driftsformer, både i borgerligt styrda kommuner och i socialdemokratiskt styrda kommuner. Jag tror att vi har kommit långt om vi erkänner detta.

Det är inte bara landstinget i Stockholm som har stora problem. Vi hade socialdemokratiskt styre i Kalmar län med stora underskott som vi nu försöker få ordning på. Vi kan väl ödmjukt enas om att det inte är frågan om enbart vem som styr, utan det finns mer i innehållet som är viktigt.

I mitt förra inlägg sade jag att värdighetsgarantin var viktigast för de personer som inte själva kunde tala för sig. Då är naturligtvis de demenssjuka en stor och viktig grupp, där vi vet att det pågår rättsövergrepp. De kan inte själva tala och försvara sig. Det finns väldigt många i de särskilda boendena som inte har någon utbildning i demenssjukvård. Det är ett jätteproblem som vi har att dela med varandra. Samtidigt är det en grupp som aldrig står ute på Mynttorget eller utanför Regeringskansliet och demonstrerar, för det kan de inte.

När det gäller vårdens och vårdpersonalens stora problem för framtiden vill jag säga att jag inte är nöjd med att det ska ta ett år till, socialminister Engqvist! Nästa år ska man lägga fram ett förslag om hur man ska nå detta mål. Vi vet att en fjärdedel av vårdpersonalen går i pension före 2020. Välutbildade människor med stor kompetens går i pension. Då kan vi inte vänta ett helt år! Mitt förslag till socialministern är att försöka att prioritera denna fråga på departementet, så att det tar kortare tid att lägga fast ett förslag.

Jag är övertygad om att man måste både öka inflytandet för personalen, höja lönen och se till att personalen får göra de arbetsutgifter man är utbildad för och inte en massa annat.

Jag besökte ett mycket fint äldreboende i Jönköpings län för några månader sedan. Jag ställde en fråga till en 90-årig kvinna som satt på stolen. Jag sade: Nå, vad skulle du vilja skicka med mig som den viktigaste uppgiften nu när jag åker tillbaka till Stockholm? Hon svarade: Försök att se till att undersköterskorna inte behöver städa, för då får min grannfru, som är så svårt sjuk, lite mera hjälp.

Anf. 11 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m):

Herr talman! Först vill jag påminna socialministern om vad Bosse Ringholm gjorde när kostnaden för skatteutjämnningssystemet i Stockholm låg på 800 miljoner. Då stegade han upp till Finansdepartementet och talade om att detta var nästan omöjligt att klara. I dag är det fyra miljarder. Är det konstigt att Stockholm har svårt att klara det också?

Kenneth Johansson, det är klart att vi ska ha en utjämning mellan kommunerna. Jag tycker att det i första hand är statens ansvar. Vi ska inte straffa de kommuner som faktiskt är motorer och utvecklas.

Ingrid Burman håller på med politisk retorik här. Mina två minuter ger mig inte möjlighet att angripa. Jag vill bara påminna Ingrid Burman om att hon som medansvarig för den här regeringen också är ansvarig för situationen i äldreomsorgen i detta land i dag.

På mina korta minuter vill jag anknyta till vad jag avslutade mitt förra anförande med, nämligen att det inte bara handlar om nationella planer, socialministern. Det handlar om handling.

Ett sådant exempel gäller vård vid livets slut. Kommittén om vård i livets slutskede lade fram ett enigt slutbetänkande för två år sedan. Än har ingenting hänt. För ett år sedan meddelade regeringen: Förslaget bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Nu har det gått ytterligare ett år. Nu borde man väl i alla fall vara klar i Regeringskansliet med en sådan viktig fråga. Så skriver man, i det betänkande som vi nu arbetar med, att regeringen inte har tagit ställning till den fortsatta behandlingen av kommitténs förslag. Har ni kastat förslaget i papperskorgen, socialministern? Förstår ni inte att detta är något av det viktigaste vi har att göra – att ge svårt sjuka och döende ett värdigt slut?

Vad tjänar alla planer och fagra löften till, Lars Engqvist, om ni inte menar vad ni säger?

Anf. 12 Andre vice talman KERSTIN HEINEMANN (fp):

Herr talman! Det finns väldigt många frågor, och vi hinner inte gå in på alla. En fråga som socialministern var inne på och som också vi tycker är viktig handlar om alla de människor som inte har svenska som modersmål. På ålderns höst kanske de tappar det svenska språket. Här måste vi hitta lösningar. Vi tycker att det är väldigt viktigt att kommunerna samarbetar med det ideella föreningslivet och frivilligorganisationer av många slag, inte minst kyrkor och invandrarföreningar.

Men man måste förstå ute i kommunerna att insatserna i äldreomsorgen inte blir gratis bara för att de organiseras av föreningar och folkrörelser. Vi tycker att det finns ett stort utrymme för kooperativ och företagsdriven verksamhet inom både särskilt boende och hemtjänst. Det här är också en del inom den valfrihet som Folkpartiet vill främja inom äldreomsorgen.

Ytterligare en kort sak: Sjukvård ska ges efter behov. Nedprioritering av personer på grund av deras ålder får inte göras. Ändå vet vi att det förekommer en del fall av åldersdiskriminering som strider mot hälso- och sjukvårdslagen. Inte minst gäller det rehabilitering. Det är också en fråga som vi måste ta tag i.

Herr talman! Jag tycker att det är viktigt att vi har haft den här debatten i kammaren i dag om dessa viktiga frågor. Men jag önskar, och jag skulle vilja uppmana landets samtliga kommuner och landsting att också ordna en aktuell debatt om dessa frågor. Det är där ansvaret i första hand ligger. Vi kan stifta vissa lagar här, men debatten ute i verksamheten, där man ska ge de äldre det de ska ha och det som de har rätt att få, måste bli mycket livligare än den är i dag.

Prot. 2002/03:62
20 februari

*Aktuell debatt:
Vården och
omsorgen av äldre*

Anf. 13 INGRID BURMAN (v):

Herr talman! Nej, Cristina Husmark Pehrsson, det är inte politisk retorik. Möjligen är det en politisk skiljelinje när man ser på inflytandefrågor. Det är en skiljelinje mellan om man tror att man löser detta genom att människor får möjlighet att välja mellan bolag A eller bolag B, som sedan försvinner – vilket har hänt i Stockholm – näst intill över natten, eller om man som Vänsterpartiet tror att inflytande handlar om att ha möjlighet att påverka den tid man ska stiga upp, hur man vill bli klädd och som individ ha inflytande i verksamheten. Det är inte politisk retorik, däremot tror jag att det är en politisk skiljelinje.

I Vänsterpartiet har vi delansvar för äldreomsorgen och hur den har utvecklats: I dag erbjuds människor eget boende och i dag erbjuds medicinsk expertis högt upp i åldrarna utan någon åldersdiskussion. Vi har också ansvar för att åtgärda de brister som har redovisats i rapporter och i den här diskussionen. Ska man göra det ska man nog samverka med partier som är beredda att skattefinansiera detta utan att samtidigt skära ned i sjukförsäkringen, som till exempel Kristdemokraterna väljer att göra, eller arbetsmarknadspolitiken, som Centerpartiet väljer att göra, eller minska skatteintäkterna och därmed undandra finansieringen, som Moderaterna har valt att göra.

Därför väljer Vänsterpartiet att samverka med Socialdemokraterna och Miljöpartiet därför att vi då har de bästa förutsättningarna att faktiskt utveckla den äldreomsorg som detta lands gamla bör ha. Det finns en rad saker att göra.

Jag ska kortfattat nämna ett annat perspektiv som jag har sett i denna debatt. Det är ovanifrånperspektivet och nedanifrånperspektivet. Vänsterpartiet vill inte ha någon särskild äldreminister. Vi nöjer oss med Lars Engqvist. Men vi vill gärna ha ett större och ökat inflytande i den lokala verksamheten. Och det är också skillnad på perspektiv.

Anf. 14 KENNETH JOHANSSON (c):

Herr talman! Vård och omsorg blir inte mindre viktigt för livskvaliteten när man blir äldre, tvärtom. De sista åren är ju ännu mer oersättliga än de tidigare. När klockan tickar ska man inte behöva vänta år på en höftledsoperation eller behandling av gråstarr.

Det är glädjande att socialminister Engqvist så ofta nu anslutit sig till oppositionens förslag om en vårdgaranti. Nu är det viktigt att den vårdgarantin också omfattar de åldersbetingade sjukdomarna.

Jag ställde frågan om de ekonomiskt sämst ställda. Jag fick inget svar av ministern. Centerpartiet har angett sin prioritering. Jag ställde frågan om den solidariska skatteutjämningen utifrån uttalanden som görs från bland annat Stockholms stad och Stockholms kommun. Jag fick inget svar. Mitt svar till ministern när det gäller hemtjänsten är att det inte är så konstigt att man gärna vill se att det finns resurser med när ord och löften ges utifrån dåliga erfarenheter av att stat och regering övervältrar kostnader på kommuner och landsting. Det vill vi inte vara med om. Vi vill ha lika villkor. Vi vill ha en fungerande skatteutjämning.

Cristina Husmark Pehrsson, i Centerpartiets Sverige är alla kommuner i hela landet motorer och viktiga resurser för utveckling. Det är tydligt en skillnad oss emellan där.

Avslutningsvis vill jag ställa en fråga till ministern om vård i livets slutskede. Där finns det en utredning som har legat ganska länge. Och de svar vi får är att detta bereds. Att ha en värdig vård i livets slutskede är ett av de viktigaste områdena som vi har att hantera och som vi behöver utveckla. Min fråga är: När kommer det något förslag med anledning av utredningen *Vård i livets slutskede*?

Prot. 2002/03:62
20 februari

*Aktuell debatt:
Vården och
omsorgen av äldre*

Anf. 15 KERSTIN-MARIA STALIN (mp):

Herr talman! Jag vill tacka socialministern och Kenneth Johansson för att de deltar i den här debatten trots att de är män. Nu hade väl socialministern inte så mycket att välja på. Men Kenneth Johansson kunde ha skickat sin kvinnliga kollega men gjorde det inte.

Allt det som vi har talat om här är till stor del en kvinnofråga. Det finns en enda man i personalen på det ålderdomshem som jag har berättat om. Och många kvinnor i personalen vet jag är mammor, mormödrar och farmödrar, och många av dem har egna gamla föräldrar. Allt det ska gå ihop med den tid som finns och med en ganska så skraltig lön.

Nu är debatten om oss äldre slut. Två av debattörerna här hade rätt att säga de äldre, men det gjorde de inte. Annars var vi andra debattörer 55-plus allihop, och jag är dessutom 65-plus. Men ni vet att åren går fort, och snart är ni där allihop. Och om ni tänker på det kanske det kan stimulera debatten i fortsättningen.

Anf. 16 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Herr talman! Chatrine Pålsson tar upp frågan om personalrekryteringen, och jag tror att hon har missförstått hur situationen nu är. Just nu arbetar kommunerna runtom i landet mycket intensivt med sina planer och med sina skyldigheter.

Jag var glädjande nog i går och invigde ett äldreboende i Botkyrka, Alby Ångs Äldreboende. Man har 70 tjänster. 300 sökande hade man till dessa tjänster. Alla tjänster är besatta med kompetent personal. Botkyrka är en av de kommuner som arbetar med personalrekrytering, med personalutveckling och med stöd till personalen. Alla kommuner borde göra det.

Men vad vi har sagt är att staten har det långsiktiga ansvaret för utbildningen när det gäller gymnasieskolan, när det gäller hur vi ska utveckla högskoleutbildningen och när det gäller att ge stöd och stimulans till arbetsgivarna för den utbildning som arbetsgivarna bör bedriva.

Vi bad dessa tio myndigheter att utarbeta en strategi för det nationella ansvaret. Det behövs för den långsiktiga lösningen, för att vi ska kunna rekrytera 140 000–150 000 fram till år 2015.

Sedan vill jag ta upp äldreomsorgen som en kvinnofråga. Merparten av de äldre som får omfattande omsorg är kvinnor.

Jag ska nämna något om alternativa finansieringar. Jag vill till Cristina Husmark Pehrsson säga att det visst förekommer en debatt. Jag har lyssnat till Skandia och deras konferenser. Vad de talar om är ett helt annat system. Det är alldeles riktigt att den debatten förekommer. Men vad man inte talar om är att de som behöver omfattande vård om 20 år är 65 år i dag. Det är ingen lösning på deras problem att ha en försäkring i Skandia. Skandia vänder sig till 30–40-åringar. De kommer förmodligen att behöva vård om 50–55 år. Det är en annan situation då. Vi har ett

ansvar för dem som är 50, 55 och 65 år också. Det är dem som vi ska garantera en god äldreomsorg i framtiden, och då är alternativa försäkringsfinansieringar faktiskt ingen lösning.

Sedan tycker jag att det var spännande med Kerstin Heinemanns uppmaning till kommunerna att föra denna debatt, därför att om vi ska precisera det samhälleliga ansvaret och få alla att veta vart man ska vända sig, då måste vi få kommunerna att inte bara i sina fullmäktigeförsamlingar utan faktiskt i dialog med medborgarna tala om vad man kan vänta sig. Jag som strängnäsbo vill ju veta vilka planer som man har från kommunens sida när det gäller byggande av äldreboende, vilken planering man har för anpassat boende i framtiden, och vad jag kan vänta mig av Strängnäs kommun. Det är inte alldeles säkert att riksdagen kan ge detta besked, men jag hoppas att kommunalpolitikerna i Strängnäs ska kunna ge det. Jag vill gärna uppmana alla kommuner att ta en sådan debatt.

Sedan vill jag tillbaka till Kenneth Johansson. Först och främst vill jag ta upp detta med resurserna som en följd av att vi ger kommunerna möjligheter att ge viss hemtjänst utan biståndsbedömning. Jag tycker att det är viktigt, och jag inser att detta för de kommuner som tar chansen kan innebära en ökad kostnad. Men jag är inte alldeles säker på att det är den kostnad som man tror, därför att jag tror att det är en god investering i det förebyggande arbetet, det vill säga att vi skjuter de tyngre omsorgsinsatserna och vårdinsatserna framåt. Med ett gott förebyggande arbete kan vi faktiskt på sikt underlätta kostnaderna och tyngden i äldreomsorgen.

Men om det nu innebär en ökad kostnad menar jag att det ska prövas i de diskussioner som staten och kommunerna har anledning att föra om hela den kommunala ekonomins problem, inte minst norra Sveriges problem. Jag menar alltså att man ska skilja på frågan att ge kommunerna denna möjlighet och att ge dem lagligt stöd för en hemtjänst i denna form. Sedan får vi i annat sammanhang och tillsammans diskutera hur vi ska stödja kommunerna.

Anf. 17 CHATRINE PÅLSSON (kd):

Herr talman! Kära vänner! Jag vill börja med att tacka för den här debatten. Jag tror att väldigt många debatter behöver börja just i denna kammare bland oss folkvalda.

När jag har suttit ned och lyssnat har jag tänkt på Agda Johansson 85 år som hade haft mycket stora bekymmer med sin hälsa.

Hon hade gått och ramlat. Hon var dement. Det fanns ingen plats för Agda någonstans. Hon fick bo hemma trots att hon var ensam. Hon hade egentligen inga krav, men en distriktssköterska kom till henne och frågade hur hon mådde. Detta fall uppdagades för några månader sedan på en plats i Sverige.

Agda frågade många gånger: Var är alla? Hon hade levt i en ganska stor familj, och plötsligt var hon ensam. Agda Johansson hade förmodligen inte alls brytt sig om vilken driftsform som personalen som kommit till henne hade arbetat inom. Jag tror att hon inte heller hade brytt sig om ifall de varit unga eller äldre. Hon brydde sig om att det kom människor och gav henne vård och omsorg.

Jag tycker att detta är en viktig fråga i slutet av denna debatt. Vi ska fokusera på mötet mellan personal och vårdtagare. Det är det som är vård, inte vilken huvudmannen är. Jag tror att vi på sikt behöver se detta utifrån det mänskliga perspektivet och utifrån oss själva. Om vi får leva blir vi alla gamla.

Anf. 18 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Herr talman! Jag vill passa på tillfället och tacka för diskussionen. Det är viktigt att vi här regelbundet diskuterar om vårt ansvar och om hur vi ska hantera frågor som medborgarna riktar mot oss. Det är i allt väsentligt tre saker som vi måste klara ut.

Det ena är den långsiktiga finansieringen, den finansiering som handlar om äldreomsorgen om 15–25 år. Vi måste komma till klarhet om vilka förutsättningar som gäller för att en generell välfärdspolitik med gemensamt ansvarstagande för äldreomsorg ska klaras. Jag tror att vi kan komma till en sådan klarhet bara vi håller undan föreställningar om att lösningen skulle finnas i någon sorts privat finansiering. Det är ingen lösning för de människor som i dag är mellan 55 och 65 år och som om 20–25 år kommer att behöva omfattande insatser. Det handlar om långsiktig finansiering.

Det andra som vi måste komma till klarhet med är hur vi klarar rekryteringen av 140 000–150 000 människor till äldreomsorgen. Alla inser att det handlar om en uppvärdering av omsorgsarbetet. Alla inser att vi måste ge bättre löner till dem som jobbar. Problemet är hur vi ska klara det på kort sikt. Det är lätt att säga att vi ska höja lönerna med 15–20 %, vilket kanske är motiverat, men vi vet att kommuner och landsting inte klarar det kortsiktigt. Att långsiktigt höja de anställdas löner och förbättra arbetsvillkoren tycker jag är ett samhälleligt ansvar och ett ansvar för denna riksdag.

Den tredje saken som vi måste klara och som är otroligt viktig är att se till att vårdtagarna själva och framför allt de anhöriga får veta vad som händer med den enskilde i omsorgen – det berättas ganska ofta om att man inte får veta när hälsan försämras eller tillståndet blir värre – men också att de får veta vad som händer inom äldreomsorgen. De anhöriga ska ses som en resurs för utveckling av äldreomsorgen.

På dessa områden ska vi gemensamt utveckla ett program. Tack så mycket för denna debatt!

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Meddelande om vissa förändringar i riksdagens debattformer med mera

Anf. 19 TALMANNEN:

Det är min målsättning att på alla vis verka för att medborgarna ska få möjlighet att följa med i vad som händer i riksdagen. Det som händer här måste vi förmedla så att det blir begripligt, lättillgängligt och engagerande. Det har ni hört mig säga vid upprepade tillfällen.

Prot. 2002/03:62
20 februari

*Aktuell debatt:
Vården och
omsorgen av äldre*

*Meddelande om vissa
förändringar i riks-
dagens debattformer
med mera*

Riksdagens arbetsformer måste utvecklas i takt med tiden. Vi måste lägga upp arbetet så att det blir intressant och lockande för medborgarna att följa med i. Jag har efter diskussioner med gruppledarna kommit fram till att vi på försök under våren kan pröva några förändringar i arbetsformerna.

För att det ska bli lättare för allmänheten att följa med i debatten prövar vi en annan debattordning. En företrädare för utskottens majoritet inleder debatten med en presentation och sammanfattning av förslaget. På så sätt behöver åhörarna inte som tidigare höra invändningarna först och en redogörelse för förslagen från utskotten först långt in i debatten.

Inledningen får vara högst fyra minuter och ger inte replikrätt på en efterföljande talare. Därefter följer i sedvanlig ordning anförandena från reservanterna och utskottsmajoriteten. Anförandena bör inte överstiga åtta minuter i vanliga debatter. En viss flexibilitet förutsätts dock när det gäller taletiden, med något längre anföranden i större debatter och kortare i andra.

Den här formen för ärendedebatter prövas av några utskott med början i mars. Försöket kommer att utvärderas successivt.

Nästa förändring handlar om *vilka* debatter vi ska föra i kammaren. Vi har uppmanat utskotten att i ökad utsträckning prioritera vilka ärenden som bör debatteras. Det är viktigt att vi debatterar dagsaktuella frågor som är av stort intresse för allmänheten och ärenden där utgången inte alltid är på förhand given. På så sätt kan vi öka intresset för det som händer i kammaren.

Vi har också enats om att utskotten och partigrupperna ska lägga mer fokus på debatter som kan hållas innan utskottsbehandlingen av ärendet är slutförd. De ska till exempel överväga debatter i kammaren vid bordläggning eller remittering av vissa propositioner och motioner.

I remiss- och bordlägningsdebatter är ärendet nytt och argumenten ännu inte redovisade. Det ökar intresset för att lyssna och för att delta i debatten.

Vi riktar också en uppmaning till regeringen att i ökad utsträckning använda sig av möjligheten att informera kammaren muntligt i viktiga frågor som annars inte kommer under riksdagens prövning.

Formerna för riksdagens hantering i vår av EU:s framtidsfrågor har nu lagts fast. Ett sammansatt konstitutions- och utrikesutskott har bildats. EU-nämnden har också tillsatt en särskild beredningsgrupp. Riksdagen kommer att ha utfrågningar, seminarier och andra arrangemang, bland annat besök av konventets ordförande Valéry Giscard d'Estaing och Europaparlamentets talman Pat Cox. Min förhoppning är att arbetet i riksdagen med framtidsfrågorna ska präglas av stor öppenhet.

Ytterligare en åtgärd som ska bidra till större öppenhet och bättre uppföljning av riksdagens hantering av EU-frågorna är att riksdagsstyrelsen löpande ska få information om utskottens arbete med EU-kommissionens grön- och vitböcker.

Det är alltså en hel del förändringar som väntar under våren. Det är min förhoppning att det ska bidra till att riksdagsarbetet kommer ännu mer i allmänhetens fokus och till att riksdagen på sikt kan fullgöra sin roll som Sveriges viktigaste debattarena.

Information om detta är utdelad i kammaren.

Till riksdagen hade inkommit följande skrivelser:

Interpellation 2002/03:157

Till riksdagen

Interpellation 2002/03:157 av Lena Ek om Polisens resurser

Interpellationen kommer att besvaras den 4 mars 2003.

Skälet till dröjsmålet är att interpellanten inte kunnat ta emot svaret inom föreskriven tid.

Stockholm den 14 februari 2003

Justitiedepartementet

Thomas Bodström

Interpellation 2002/03:184

Till riksdagen

Interpellation 2002/03:184 av Kerstin-Maria Stalin (mp) om humanitärt visum

Interpellationen kommer att besvaras fredagen den 7 mars 2003.

Skälet till dröjsmålet är utlandsresor.

Stockholm den 17 februari 2003

Utrikesdepartementet

Jan O Karlsson

Interpellation 2002/03:185

Till riksdagen

Interpellation 2002/03:185 av Gunnar Axén (m) om Migrationsverket

Interpellationen kommer att besvaras fredagen den 7 mars 2003.

Skälet till dröjsmålet är utlandsresor.

Stockholm den 17 februari 2003

Utrikesdepartementet

Jan O Karlsson

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 13.29 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna i två minuter.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 13.31.

7 § Svar på interpellationerna 2002/03:168 och 169 om elöverkänslighet

Anf. 20 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Birgitta Carlsson har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att elöverkänslighet ska betraktas som en sjukdom och därmed ge rätt till hjälp. Birgitta Carlsson har även frågat utbildningsministern vilka åtgärder han avser att vidta för att öka forskningen och kunskapen om elöverkänslighet. Jag har kommit överens med utbildningsministern om att jag ska svara på båda dessa interpellationer.

Vad gäller interpellationen om sjukdom så måste man konstatera att det i dag inte finns något vetenskapligt underlag som styrker ett samband mellan allmänna sjukdomssymtom och elektricitet. Patienter som sätter sina besvär i samband med elektromagnetiska fält upplever ofta att de får ett dåligt bemötande i vården. Enligt 2 a § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) ska vården bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet och så långt som möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten. För att ge vägledning till vårdpersonal i kontakten med patienter som relaterar sina besvär till elektricitet har Socialstyrelsen utfärdat allmänna råd (SOSFS 1998:3) om bemötande av patienter som relaterar sina besvär till amalgam och elektricitet.

Patienter som menar att de är elöverkänsliga lider ofta av hudbesvär i form av värmekänsla, sveda, klåda och även av andra symtom. Sådana symtom är vanliga i den svenska befolkningen och kan ha många orsaker. Patienten ser vanligtvis ett klart samband mellan symtomen och närhet till olika former av elektrisk utrustning. Hittills har man inte lyckats framkalla symtomen i provokationsförsök där patienten inte känt till när experimentellt framkallade elektriska och magnetiska fält varit påslagna. När ett orsakssamband i en viss fråga inte kan visas vetenskapligt innebär det självfallet inte att varje misstanke om ett sådant samband kan uteslutas. Det ställs dock stora krav på de studier som presenteras för att ett orsakssamband ska anses vara visat på ett vetenskapligt sätt. Enligt min mening är det viktigt att ständigt vara öppen för nya kunskaper. Det är dock inte regeringens uppgift att besluta om nya sjukdomar. För regeringen är det viktigt att patienter alltid får den vård de behöver oavsett diagnos.

Vad gäller interpellationen om ökade medel till forskning vill jag tydliggöra att ansvarsfördelningen mellan regering, riksdag och myndigheter är sådan att regering och riksdag fattar de övergripande forskningspolitiska besluten, medan universitet, högskolor, forskningsråd och andra organisationer med sakkunskap beslutar om den närmare medelsfördelningen och verksamheten. Forskningen om elektromagnetiska fält konkurrerar följaktligen om medlen på samma villkor som övriga forskningsområden, det vill säga med utgångspunkt i vetenskapliga kriterier. För år 2003 kan jag berätta att detta system med konkurrens mellan olika forskare innebär att Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, FAS, finansierar sex olika forskningsprojekt med koppling till elektromagnetiska fält och elöverkänslighet.

Jag vill även påminna om att forskningen om elöverkänslighet, liksom nästan all annan forskning, är en internationell aktivitet i vilken forskare från hela världen deltar. Den internationella strålskyddskomit-

tén för icke-joniserande strålning (ICNIRP) följer och utvärderar all forskning som publiceras inom området. Även WHO är engagerat i detta internationella forsknings- och kunskapsarbete. Svenska myndigheter bevakar den verksamhet som dessa internationella organ bedriver.

Vad gäller åtgärder för att öka kunskapen om elöverkänslighet kan jag nämna tre aktuella insatser. För det första: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) ska enligt regleringsbrevet för 2003 dokumentera och informera om kunskapsläget vad gäller elöverkänslighet. En andra aktuell insats är att ett antal statliga myndigheter tillsammans tagit fram ett informationsblad som heter *Strålning från mobiltelesystem*. För det tredje kan jag nämna att regeringen under 2001 och 2002 beviljat Elöverkänsligas förbund totalt 736 000 kr från Allmänna arvsfonden för att sammanställa och sprida kunskap om elöverkänslighet till hälso- och sjukvården samt till allmänheten.

Mot bakgrund av det jag härmed har redovisat om forskning och kunskap om elöverkänslighet avser regeringen inte i dagsläget att vidta några ytterligare åtgärder.

Anf. 21 BIRGITTA CARLSSON (c):

Fru talman! Jag vill tacka socialministern för svaret, även om jag hade hoppats på en större ödmjukhet från socialministern. Då tänker jag på formuleringen:

”Vad gäller interpellationen om sjukdom så måste man konstatera att det i dag inte finns något vetenskapligt underlag som styrker ett samband mellan allmänna sjukdomssymtom och elektricitet.” Det finns ganska mycket forskning om detta. Det handlar ibland om vad man vill tro på.

För några veckor sedan besökte jag två olika personer som har drabbats av elöverkänslighet. Den första är en kvinna, vi kan kalla henne för Anna. Hon bodde i ett ensligt litet torp, en liten stuga som var byggd som sommarhus för ganska länge sedan. Den är dåligt isolerad. Den dag jag var hos henne var det väldigt kallt. Hon eldade så mycket hon kunde i sin öppna spis, men jag har sällan varit inne hos någon som det varit så kyligt hos. Någon dag innan hade det varit 27 grader kallt ute, och i diskbaljan hade det varit is på morgonen. Tänk att behöva bo på detta sätt därför att man har drabbats av denna åkomma. Anna hade flyttat ett antal gånger, haft lite olika boenden men drabbats av att kanske grannen haft olika elektronisk utrustning som hade påverkat hennes sjukdomstillstånd. Nu hade hon känt en viss trygghet i boendet under en längre tid, trots att det var oerhört primitivt. Men nu ska man bygga en mobilmast en bit därifrån, och nu började hon känna en stor oro för hur det skulle påverka henne. Hon visste om flera andra som var i samma situation som hon själv och som hade fått master byggda nära sig som hade påverkat dessa.

Det andra besöket var hos ett par, vi kan kalla dem för Rut och Sven. Det var Sven som var dålig. Han hade fått en ny dator på sitt jobb som hade utlöst dessa symtom hos honom. Han mådde ganska bra på somrarna då han kunde bo i deras sommarhus som inte hade elektricitet. I lägenheten i en tätort i Skaraborg har de gasolkylskåp och gasolspis. Jag var där när det började skymma, och man tände lamporna. När vi är vana vid att trycka på en knapp tände Sven sina fotogenlampor. I det ljuset var det inte särskilt lätt att läsa, lamporna gav inte så mycket ljus. Att se på TV eller lyssna på radio var inte tänkbart, det klarade han inte av. Han

Prot. 2002/03:62
20 februari

Svar på
interpellationer

fick sova på golvet i köket. Det var den plats han klarade sig bäst av att vara på när han bodde i sin lägenhet under vinterhalvåret.

Jag hade inte kännedom om hur illa det var för dessa personer som verkligen har drabbats. Jag har känt till många tidigare, men det var när jag hade träffat dessa som jag tänkte: Det här måste jag gå vidare med, vi kan inte nonchalera så många människors sjukdomssymtom. Socialstyrelsen har beräknat att det finns ungefär 200 000 i Sverige som har drabbats av elöverkänslighet, varav 10 % har svåra problem.

Det är ganska många personer i Sverige som begränsas alltmer i sin möjlighet till bosättning och som begränsas alltmer när det gäller att vistas ute i samhället. Men tar vi verkligen det här bekymret på allvar?

Alltfler människor i vårt land blir långtidssjukskrivna. Vi vet egentligen inte vad det beror på. När vi inte har den kunskapen känns det inte särskilt behagligt att veta att ytterligare kostnader ska överföras på arbetsgivarna.

Anf. 22 ROLF OLSSON (v):

Fru talman! Också jag vill tacka socialministern för svaret och uttrycka min uppskattning över Birgitta Carlssons interpellationer som berör angelägna områden. Det är bra att dessa frågor uppmärksammas av ganska många här i riksdagen och i den allmänna debatten.

Vi från Vänsterpartiet har i flera år motionerat, debatterat och hållit seminarier om riskerna med elektromagnetiska fält och elöverkänslighet. Det är utomordentligt angeläget att många från olika partier och organisationer uppmärksammar dessa problem. Det handlar, precis som Birgitta Carlsson var inne på, om väldigt många människor.

Under gårdagen debatterades och beslutades kring ett betänkande om icke-joniserande strålning. Vänsterpartiet reserverade sig bland annat till förmån för varningstexter på mobiltelefoner för att uppmärksamma riskerna med ett alltför flitigt användande. Likaså reserverade vi oss till förmån för en mer sammanhållen och oberoende forskning på området. Båda reservationerna avslogs, men vi vet att debatten kommer att fortleva, och vi ska aktivt delta i den. Sista ordet är definitivt inte sagt.

Vi tycker till exempel inte att hänvisningarna i gårdagens betänkande, i tidigare betänkanden och till uttalandena i den så kallade RALF-rapporten är övertygande. Rapporten är starkt kritiserad av framstående forskare för bristande objektivitet. Några forskare valde att lämna kommittén innan slutdokumentet lades fram. Därför är alla hänvisningar till denna rapport mycket tveksamma.

Det är oklokt att alltför slentrianmässigt bortse från allvarliga hälsorisker i samband med exponering av elektromagnetiska fält. Studien visar att försiktighetsprincipen bör vara vägledande på grund av riskerna, inte minst vid barns och ungas exponering. Det är klart att studierna ifrågasätts och kritiseras av företrädare som på olika sätt har anknytning till berörda branscher. Vi anser att det finns risker med det.

Sverige har annars varit ett föregångsland på många sätt när det gäller arbetarskydd, folkhälsoarbete och praktisk tillämpning av försiktighetsprincipen på olika hälsområden. Det kan dock mycket starkt ifrågasättas om inte denna hållning är satt på undantag just på det område som vi nu diskuterar. Och varför är det så? Det vore välgörande att få höra vad socialministern avser att göra åt detta.

Det finns också andra risksamband förutom elöverkänslighet. En alldeles färsk rapport som redovisades häromdagen i Dagens Medicin visade att exponering för elektromagnetiska fält i yrkeslivet kan mer än fördubbla risken att utveckla Alzheimers sjukdom. Det visar en ännu opublicerad studie från Karolinska institutet. Studien utfördes bland 930 deltagare i det så kallade Kungsholmenprojektet och ska följas av fler studier som inom ett halvår kan få bilden att ytterligare klarna och tydligare visa på sambanden. Det kommer ständigt nya rapporter som aktualiserar vikten av att på allvar tillämpa försiktighetsprincipen, inte bara som en högtidsfras utan i verkligheten.

Som framhålls i Birgitta Carlssons interpellationer och likaså i Västerterns motioner är elöverkänslighet en växande folksjukdom. De drabbade tvingas i åtskilliga fall att flytta från sina hem och lämna sina arbeten. Det är ett tragiskt faktum att många drabbade också vägras sjukpenning även om läkare sjukskriver patienten. Ett flertal försäkringskassor godkänner inte elöverkänslighet som sjukdom. Dessa skilda bedömningar från olika försäkringskassor är inte acceptabla.

Det vore av värde om socialministern kommenterade detta. På samma sätt vore det värdefullt att höra socialministern kommentera varför elöverkänslighet inte kan bedömas som arbetsskada. Som jag tidigare framhöll börjar det att framkomma allt fler rapporter om samband mellan elektromagnetiska fält och allvarliga sjukdomar. Symtomen på elöverkänslighet bör kunna betraktas som grund för bedömning av arbetsskada, enligt Vänsterpartiets mening.

Vad avser socialministern att göra åt detta?

Anf. 23 HÅKAN LARSSON (c):

Fru talman! Det här är en väldigt viktig diskussion. Vi kan inte längre blunda för att det finns problem i samhället med elöverkänslighet. Det är allt fler människor som drabbas, och de blir sjuka av olika typer av strålning. Som vi har hört här tidigare handlar det om hundratusentals människor.

När det här förekommer måste man agera. Det är bakgrunden till att Birgitta Carlsson och jag tidigare har väckt en motion om att elöverkänslighet bör erkännas som sjukdom.

Själv har jag tidigare inte tagit dessa problem på något större allvar. Jag har trott att det mest har varit inbillning och den typen av förklaringar. Men under det senaste året har jag blivit kontaktad av en rad drabbade människor som har övertygat mig om att elöverkänslighet faktiskt existerar i verkligheten.

Jag tänker exempelvis på en kvinna som har varit tvungen att flytta från sitt hem på grund av att det har satts upp en mobilmast i närheten. I dag sover hon i en friggebod, klädd med aluminiumfolie på insidan. Hon hoppas att så småningom kunna flytta till en elsanerad lägenhet. Men om det är möjligt vet hon inte. I och med att elöverkänslighet inte är godkänd som sjukdom är det inte säkert att det går att få bostadsanpassningsbidrag och så vidare.

Socialministern konstaterade nyss i svaret att patienter som sätter sina sjukdomssymtom i samband med elektromagnetiska fält ofta upplever att de får ett dåligt bemötande i vården. Det gäller också bemötandet från

olika myndigheter. Så länge som elöverkänslighet inte har klassificerats som en sjukdom tas dessa patienter ofta inte på allvar.

De formuleringar som socialministern hänvisade till i hälso- och sjukvårdslagen och i Socialstyrelsens allmänna råd för att komma till rätta med det dåliga bemötandet fungerar tydligen inte. De är ju till för att man ska få ett bra bemötande även om det inte finns något vetenskapligt underlag som styrker sambandet mellan sjukdomssituationen och strålning av olika slag.

Jag vill fråga socialminister Lars Engqvist: Vad ska vi göra åt situationen, att människor som har drabbats av elöverkänslighet och som själva är övertygade om att det beror på det inte bemöts bra i vården och av myndigheterna? Hur ska vi agera så länge som elöverkänslighet inte betraktas som en sjukdom?

Anf. 24 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Fru talman! Jag har faktiskt aldrig trott att det har handlat om inbillning. Jag har mött många som redovisar det som de uppfattar som elöverkänslighet, och jag har talat med dem om deras bekymmer. Jag har aldrig trott att det skulle ha varit någon sorts inbillning.

Däremot är det ett bekymmer att det inte finns någon konsensus i forskarvärlden kring hur man förklarar dessa allvarliga symtom. Jag tycker att den rent principiella inställning som redovisas i hälso- och sjukvårdslagen och i Socialstyrelsens rekommendationer, nämligen att man inte ska utgå ifrån behovet av en fastställd diagnos för att kunna räkna med vård och behandling och stöd från samhället, bör också rimligtvis gälla när det handlar om stöd vid arbetsskador eller annat stöd från samhället.

Egentligen är det inte så intressant för den enskilde om det fastställs en diagnos eller inte, utan det intressanta är att man får stöd och hjälp för hantera de symtom och problem som man har. Jag vet ju att det finns ganska många goda exempel på, inte bara på arbetsgivare utan också på kommuner som har ställt upp med stöd för att anpassa bostäder med mera.

Jag hoppas att forskningen ska komma till klarhet. Vad handlar det om? Hur ser det ut? Vad kan man åtgärda mer än att använda försiktighetsprincipen? Hur kan vi se till att skydda oss mot elektromagnetiska fält? På vilket sätt i övrigt skulle man kunna hantera problemen?

Bekymret är ju, vilket inte är ovanligt inom forskarvärlden, att det inte finns någon konsensus. Den dominerande uppfattningen bland forskarna är just att man inte kan påvisa något samband. Därav följer att man inte heller fastställer någon diagnos eller anser att elöverkänslighet är att fastställa som sjukdom.

Då är det viktigt att vi låter forskningen fortsätta att utvärdera och att vi samtidigt – och det vill jag understryka – garanterar de människor som har symtom och problem en god vård och ett gott bemötande i sjukvården.

Jag har inget annat svar på frågan än att det är Socialstyrelsen som tillsynsmyndighet som ska se till att sjukvården fungerar i detta avseende och lever upp till de riktlinjer som styrelsen själv har utarbetat.

Fru talman! Det sista som socialministern sade om just vikten av att dessa människor blir bemötta med värdighet i vården är oerhört viktigt, därför att det är alltför många som har vittnat om motsatsen. När man börjar engagera sig i den här typen av frågor är det väldigt många som hör av sig på ett eller annat sätt, och just det bemötande de har fått, att inte bli trodda, gör att väldigt många av de här människorna mår väldigt, väldigt dåligt.

I Tyskland hanterar man de här frågorna på ett helt annat sätt. Där finns det möjligheter att få behandling. Där betraktas elöverkänslighet som en sjukdom. Även när det gäller en del andra sjukdomar – det handlar om eksem, allergier, kemisk känslighet men också om elöverkänslighet – kan man få stöd genom sjukförsäkringen att komma till en specialklinik för utredning och behandling. Det har visat sig att man haft god framgång och lyckats väl. Det är 18 000 patienter som har fått sådan behandling. Jag vet inte om socialministern har tagit del av detta. Men jag tycker att det är viktigt att vi också ser utanför vårt lands gränser när det gäller elöverkänslighet. Det är ett problem som finns i många länder i hela världen i dag, och det säger också, helt riktigt, socialministern i svaret.

Efter att ha sett Uppdrag granskning känns det som att de här personerna som varit så övertygade och säkra inte längre är lika övertygade och säkra. Det var ju en person som sade att symtomen kan vara ett uttryck för en stressig livsstil, och det har också delvis kunnat bekräftas i olika studier.

En professor och sömnforskare, Torbjörn Åkerfeldt vid Karolinska Institutet, berättar att testpersoner som talat i till exempel mobiltelefon strax före sänggåendet har uppvisat förändringar av den så kallade djupsömnen, och den sömnen behöver vi ju alla så väl.

Vi har tidigare varit säkra på att strålningen inte är farlig. Men den man som intervjuades i Uppdrag granskning var inte längre lika säker på att den inte kan vara farlig för oss. Det vet vi inte säkert.

En annan tyckte att det var fel att använda ordet "betryggande" när det gäller om det är farligt eller inte, för vi vet inte i dag om strålningen påverkar till exempel allergier eller spermaproduktion. Och det saknas fortfarande forskning på GSM-telefoner, medgav han.

Jag tycker att det känns skrämmande att det saknas forskning inom det här området. Det är ju så otroligt många människor som har mobiltelefoner i Sverige i dag – man räknar med att vi har sju miljoner – samtidigt som man talar om att det saknas forskning.

Det har gjorts en sammanställning av vittnesmål, svart på vitt, från olika personer som har utsatts för detta. Jag måste bara läsa vad en person har sagt. Det är råd och tips när man är elöverkänslig: Åk inte bil, buss, flyg, tunnelbana, pendeltåg eller tåg. Gå inte på bio, teater, opera, konsert eller liknande. Stå inte för nära påslagna datorer, kopieringsapparater, frys- och kyldiskar, tvättmaskiner, torkskåp, lysrör, lågenergilampor med mera. Tänd inga lampor hemma. Dra ur alla elkontakter. Stå inte vid spisen och laga mat. Stryk bara en kort stund. Titta inte på TV. Prata inte för länge i telefon. Använd inte mobiltelefon och vistas inte på platser där det finns människor med mobiltelefon. Kan vi sätta oss in i vilken

situation de här människorna lever under, hur det är att vara så starkt begränsad?

Det är för många personer i Sverige i dag som har drabbats på det här sättet. Och jag vill verkligen skicka med att här måste vi ta ett mycket större ansvar än vad vi gör i dag. Det finns inget försvar för att vi i Sverige skjuter frågan framför oss och inte sätter in allt vi kan för att förbättra möjligheterna för de här personerna.

Anf. 26 ROLF OLSSON (v):

Fru talman! Det är ett illavarslande faktum, som vi också hörde Birgitta Carlsson nämna, att Strålskyddsinstitutet och dess företrädare nu börjar sväva på målet om hur pass betryggande den nuvarande kunskapsnivån, som utgör grunden för den hittills förda politiken, egentligen är. Det kunde vi konstatera häromkvällen när vi såg Uppdrag granskning, ett TV-program med utfrågning av ansvariga. Det förstärker ytterligare vikten av att intensifiera en allsidig forskning och börja tillämpa försiktighetsprincipen i praktisk handling.

Ute i Europa finns numera massor av exempel på hur man ökar informationen om riskerna till befolkningen, hur man lokalt och nationellt skärper säkerhetsbestämmelserna när det gäller till exempel master, bassstationer och antenner. Vi kan hämta exempel från Norge, Finland, Tyskland, Storbritannien och Italien och visa att de ligger före Sverige i säkerhets- och folkhälsotänkande i samband med icke-joniserande strålning och elöverkänslighet.

Vi har, som jag framhöll, en god tradition att falla tillbaka på inom folkhälsoområdet i Sverige. Men just på de här områdena riskerar vi nu att hamna rejält på efterkälken. Det är bekymmersamt tycker vi i Vänsterpartiet.

Vi måste alltså ta människornas problem och allvarliga besvär med elöverkänslighet på djupaste allvar. Vi måste arbeta med både orsak och verkan. Det behövs alltså förbättringar för de redan drabbade vad gäller sjukskrivningsmöjligheter och bedömning av arbetsskador. Det behövs samtidigt förstärkningar av det förebyggande arbetet i form av en bredad sammanhållen forskning och säkerhetsbestämmelser som minskar nyrekryteringen av elöverkänsliga.

Anf. 27 HÅKAN LARSSON (c):

Fru talman! Klockan närmar sig två, så jag ska fatta mig kort.

Jag tycker att det var väldigt positivt, som Lars Engqvist sade, att vi ska garantera en god vård och ett gott bemötande i vården även av de som lider av elöverkänslighet. Jag hoppas att dessa ministerord verkligen når ut i landet, tas på allvar och att det blir så i verkligheten.

Sedan tror jag att vi snart måste komma till ett läge där elöverkänslighet erkänns som sjukdom.

Anf. 28 BIRGITTA CARLSSON (c):

Fru talman! Jag vill bara skicka med socialministern vikten av att de här människorna ska kunna få elöverkänslighet bedömd som arbetsskada och få hjälp med bostadssanering. Alla har ju inte ekonomiska möjligheter att bygga sig ett hus att bo i på platser där det finns strålningsfria zoner.

Det är oerhört viktigt och verkligen önskvärt att vi intar en större ödmjukhet i den här typen av frågor och att vi alla hjälps åt att se till att de här människorna får ett värdigt bemötande och blir trodda när de lyfter fram sina problem.

Prot. 2002/03:62
20 februari

Överläggningen var härmed avslutad.

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 13.57 på förslag av andre vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 14.00 då frågestunden skulle börja.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 14.00.

8 § Statsministerns frågestund

*Statsministerns
frågestund*

Anf. 29 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Klockan är 14 och sammanträdet återupptas, nu med statsministerns frågestund. Jag får hälsa statsministern välkommen. Partierna har anmält följande företrädare till frågestunden: Bo Lundgren, Moderaterna, Lars Leijonborg, Folkpartiet, Göran Hägglund, Kristdemokraterna, Ulla Hoffmann, Vänstern, Maud Olofsson, Centern, och Maria Wetterstrand, Miljöpartiet.

Jag vill påminna kammarens ledamöter om debattreglerna. Partiföreträdare kan normalt räkna med att få ordet till minst en följdfråga eller kommentar. Normalt får statsministern sista ordet i replikskiftet, men talmannen kan när han finner att så är befogat ge möjlighet till ytterligare en extra halv minut till frågeställaren.

Övriga ledamöter ska ha föranmält sig till kammarkansliet senast 13.30 på frågedagen. Det är också möjligt att under pågående debatt anmäla sig i kammaren. Anmälan bör i så fall göras hos kammarsekretären och inte från bänken.

Straffskärpning för återfallsförbrytare

Anf. 30 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! För någon vecka sedan knivhöggs en 21-årig väktare till döds i centrala Stockholm. Den misstänkte gärningsmannen är nu 26 år gammal. Redan vid 17 års ålder dömdes han för grov misshandel. Sedan dess har han dömts flera gånger för bland annat misshandel, stöld och narkotikabrott. I februari i fjol dömdes han till fem månader för bland annat misshandel. Bara tre månader senare dömdes han för brott mot knivlagen.

En av vårt samhälles mest grundläggande uppgifter är att skydda medborgarna till liv och egendom. Här sviker staten samhället i dag. Därför skulle jag vilja fråga statsministern om han och regeringen är beredda att skärpa straffen för återfallsförbrytare för att skydda medborgarna.

Anf. 31 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Jag kan inte kommentera det enskilda fallet, det är det första jag vill säga. Sådan är inte heller frågan. Vi arbetar från regeringens sida med att minska brottsligheten, med att öka polisernas resurser och med att motverka framför allt droger, knark och alkohol, där det finns. Det är också ofta förknippat med dessa brott.

Om det sedan är så att vi därutöver behöver skärpa straffen så är vi beredda att göra det. Men det ska också i så fall sättas in i sitt sammanhang och motiveras utifrån sakliga grunder. Vad vi syftar till är ju inte bara straff utan också en möjlighet för en ung människa att komma tillbaka in i samhällsgemenskapen.

Den avvägningen har vi hela tiden aktuell. Jag är djupt oroad över utvecklingen.

Anf. 32 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag är i likhet med statsministern djupt oroad över utvecklingen, men det som krävs är att man faktiskt vidtar åtgärder. Självklart ska vi göra allt för att unga människor inte ska förfalla till brottslighet, och där sviker också det offentliga. Det finns mycket man kan göra för att tidigt upptäcka barn som är i riskzonen, och det finns väsentligt mycket att göra i det avseendet.

Men, Göran Persson, det väsentliga i den här frågan gällde återfallsförbrytare, de människor som har kommit så långt i sin brottsbana att de faktiskt är ett hot mot tredje man, mot människor. Eftersom statsministern är orolig är han ju medveten om att det här inte är något som är nytt. Våldet ökar, våldet blir grövre, våldet går ned i åldrarna när det gäller återfallsförbrytare.

Är statsministern beredd, som vi, att skärpa straffen, att höja minimistraffet och att införa "tredje gången maxstraff" vid grova våldsbrott? Det går att svara ja eller nej. Vill statsministern vidta några åtgärder och höja straffen?

Anf. 33 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Nu kom vi dit jag visste att Bo Lundgren skulle komma. Det tog ett inlägg. Ni hör vad han säger. Efter tredje gången är det automatiskt maxstraff. Vad ska vi då med domare till? Domstolar? Nämndemän? Vad ska vi med alla dem som ska väga in allt som har skett runtomkring ett brott? Gärna skärpta straff, men det måste också finnas utrymme för en bedömning av det enskilda fallet.

Dessutom, Bo Lundgren: När vi talar om att se till att färre blir brottslingar, underskatta då inte drogernas betydelse i sammanhanget.

Anf. 34 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! SjuktaLEN exploderar, men regeringen gör ingenting. Beskedet i går att ni drar tillbaka den enda idé ni hade på det här området visar på en regering som har tappat greppet. Er passivitet är ansvarslös.

De flesta inser att i ett samlat program måste det också ingå åtgärder mot felutnyttjandet av försäkringen. RFV kom med nya siffror senast i går, men ni verkar sakna kuraget att ta tag i den frågan. Det är kraflöst. Och genom att ni inte lyckas hejda pengaflödet i försäkringarna måste ni svika kristallklara löften till barnfamiljerna. Det är hållningslöst.

Oppositionen har en plan mot de höga sjukskrivningstalen. Vad har regeringen för plan, Göran Persson?

Anf. 35 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! När jag hör Lars Leijonborg säga ”vi har en plan” kommer jag ju osökt att tänka på en rätt känd figur i en svensk filmserie – ”vi har en plan”, som Sickan sade.

För oss är det viktigt att säga att vi inte i första hand sätter strålkastarljuset på fusket. Det finns där, och det ska beivras. Men Lars Leijonborg och hans folkpartister kommer att bli fruktansvärt besvikna den dag de inser att det handlar om större saker än att vissa människor överutnyttjar dessa system. Det handlar om vårt arbetsliv. Det handlar om hets, det handlar om stress, det handlar om jäkt. Det handlar om för lite inflytande och för dålig personalutveckling. Det handlar om att vi är ett folk som åldras, det gäller också vår arbetskraft.

Så komplicerat är detta. Den typ av aggressiv attityd som Folkpartiet ger uttryck för är fel ingångsväg. Vi kommer att presentera ett heltäckande program. Det läggs fram i samband med vårbudgeten, och där kommer vi att ha åtgärder som både förbättrar arbetsmiljön och pressar tillbaka kostnaderna.

Anf. 36 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Statsministern behöver verkligen inte tala om för mig att det krävs många åtgärder, för jag har krävt många åtgärder i åtskilliga år. Den här utvecklingen har vi sett sedan 1997, och regeringen har inte gjort någonting under hela den tiden.

Det här att ni inte ser det som alla andra ser, att det förekommer ett felutnyttjande, tyder ju på att ni är kraflösa. Ni saknar kuraget att ta tag i den frågan.

Okej, kom med tio andra åtgärder. Men gör framför allt någonting! På grund av att ni inte gör någonting måste ni ju svika andra löften också. Hur kan Göran Persson se barnfamiljerna i ögonen och ta tillbaka det kristallklara löfte om höjt tak i föräldraförsäkringen som gavs före valet?

Anf. 37 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Vi kommer att höja taket i föräldraförsäkringen. Vi kommer att höja taket i sjukförsäkringen. Jag hoppas också att vi kommer att kunna höja taket i a-kassan. Det är viktigt eftersom vi ska hävda de sociala försäkringarna. Men vi gör det inte med lånade pengar. Vi

kommer inte att driva en ekonomisk politik som bara bortser från den utveckling vi har i omvärlden. Det går inte. Just nu tror jag att de flesta har upptäckt att världen är på väg in i ett läge där det kan bli krig.

Det påverkar oss också i Sverige. Vi måste föra en ekonomisk politik som tar hänsyn till sådant. Allt annat är ansvarslöst. Om vi för en *sådan* politik, Lars Leijonborg, då kan jag inte se barnfamiljerna i ögonen. Det är detta det handlar om.

Dessutom undrar jag över era jättelika skattesänkningar efter valet som ni inte vågade redovisa före valet. Vad är det för moral?

Anf. 38 LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Skyll inte på kriget, Göran Persson! Det var ju exakt den situation som gjorde att Konjunkturinstitutet varnade för att ni höll på att överskrida budgettaket. Då drog vi tillbaka löften, men det saknade ni modet att göra. Det är därför barnfamiljerna nu kan känna sig så lurade.

Vallöften

Anf. 39 GÖRAN HÄGGLUND (kd):

Herr talman! Jag har en mycket kort fråga: Anser statsministern att politiker före val ska lova mer än de med säkerhet kan hålla efter valet?

Anf. 40 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Jag anser att vi i valrörelser ska föra resonemang med väljarna och utgå från att de är vuxna människor och förstår att hela vårt politiska samtal sätts in i sitt sammanhang. Det är självklart.

Notera vad vi har sagt i valrörelsen. Vi tänker inte en gång till medverka till att Sveriges ekonomi fördärvas genom att vi börjar låna till sociala reformer.

Frågan träffar frågeställaren med en våldsam kraft – kraften hos bu-merangen. Hur var det, Göran Hägglund, med vårdnadsbidraget, som ni genomförde därför att ni hade lovat göra det men gjorde det i ett läge då underskottet var 230 000 miljoner kronor? Då klipper man till med ett löfte! Vad sade ni om det i valrörelsen?

Anf. 41 GÖRAN HÄGGLUND (kd):

Herr talman! I valrörelsen sade Socialdemokraterna i slutskedet att man hade ett löfte som handlade om att höja taken i sjuk- och föräldraförsäkringen. Bosse Ringholm sade ordagrant i samband med överläggningarna på Harpsund i valrörelsens slutskede:

Jag har tidigare sagt att höjningen av taken ska göras om det statsfinansiella läget så tillåter. Jag kan nu konstatera att det finns ett sådant utrymme. Om vi socialdemokrater får det svenska folkets förtroende avser vi att höja taken från den 1 juli 2003.

Detta går inte att komma undan. Detta är ett absolut löfte. Om svenska folket är vuxet – vilket jag anser att det är – så borde Socialdemokraterna om de nu kommer att krypa undan löftet om den 1 juli be svenska folket om ursäkt för att de har gjort fel. Förklaringarna om krig och annat har de ju friskrivit sig ifrån i den formulering som Ringholm

har. Det är ett alldeles tydligt besked till svenska folket som Socialdemokraterna nu vill gå undan.

Prot. 2002/03:62
20 februari

Anf. 42 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! När jag lyssnar på vad Göran Hägglund läser upp tycker jag att det är alldeles utmärkta formuleringar. Först säger han "om det statsfinansiella läget medger" och sedan säger han "vi kan nu konstatera". Det var då, i augusti! Om man tittar på hur utvecklingen har sett ut därefter så ser man att den har blivit väsentligt mycket sämre.

Jag tänker inte leda en regering som en gång till för in Sverige i underskottens trask. Jag tänker inte leda en regering som driver på en utveckling där räntorna sticker i höjden därför att vi inte kan hålla ordning på våra finanser. Vi kommer att genomföra takhöjningarna, men vi kommer att göra det när vi har egna pengar till det och inte lånade. Vi vet inte hur lång lågkonjunkturen blir. Den har blivit längre och djupare än vad vi trodde, och alla vet vad bakgrunden till det är.

Vi är djupt bekymrade över det krig som eventuellt nalkas. Håll nu inte på och driv en politisk debatt i Sverige där överbudet i krigstider blir det som blir den ekonomiska politikens kännetecken! Nu håller vi igen, nu samlar vi oss och nu ser vi till så att vi vårdar den styrka vi har. Sedan genomför vi reformerna när vi har råd med dem.

Genèvekonventionen

Anf. 43 ULLA HOFFMANN (v):

Herr talman! Genèvekonventionen är grunden för flyktingpolitiken världen över. Den säger att varje asylsökande har rätt att få sin sak prövad i det land dit han eller hon lyckas ta sig.

Det krigshot som nu riktas mot Irak gör att FN räknar med att ungefär en miljon människor kommer att tvingas fly från Irak, och ytterligare uppemot två miljoner människor blir internflyktingar.

Häromdagen läste jag i The Guardian att även premiärminister Tony Blair förbereder sig för en eventuell flyktingström. Enligt tidningsartikeln vill han skicka tillbaka de irakier som lyckas ta sig till Storbritannien till så kallade säkra zoner i grannländerna utan att det görs någon rättslig prövning, vilket står i strid med Genèvekonventionen. Samtidigt har enligt uppgift den engelska regeringen uttryckt önskemål om en revision om konventionen.

Ett eventuellt krig mot Irak kommer, som jag sade, att orsaka stora flyktingströmmar. Det är därför inte utan oro som jag läser om den brittiska regeringens planer på att kringgå Genèvekonventionen.

Min fråga till statsminister Göran Persson handlar egentligen om att jag vill försäkra mig om att Sverige och vår regering inte har några liknande planer, utan att vi som tidigare står bakom Genèvekonventionen.

Anf. 44 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Först vill jag hälsa Ulla Hoffmann välkommen i egenskap av ledare för sitt parti. Jag ser fram emot många intressanta debatter och också ett värdefullt samarbete, och jag önskar dig lycka till.

*Statsministerns
frågestund*

Du ställer en fråga på ett sakområde som du kan bättre än jag. Men eftersom du begär ett klart besked om Genèvekonventionen så kan jag säga att vi inte har några sådana planer.

Däremot kan jag tala om vad som skrämmar och oroar mig just nu. Det är att vi har en utveckling i Europa som är av det slaget att vi är på väg att få en asylpolitik där flera länder skärper sin hållning. Några länder, som vill behålla en liberal och generös asylpolitik, hamnar i läget att vi får ta en onaturligt stor del av den börda som solidariteten representerar. Det är inte en hållbar utveckling på sikt. Därför måste vi se till så att också övriga Europa håller fast vid en generös asylpolitik. Jag är djupt orolig på den punkten, och jag är inte säker på att det kommer att gå. När det läget väl inträffar så får vi ta en ny debatt.

Anf. 45 ULLA HOFFMANN (v):

Herr talman! Det känns bra att statsministern är beredd att försvara Genèvekonventionen.

Det som har lett till detta – just de flyktingströmmar som statsministern talar om – är att det förbereds för ett krig. Det bästa sättet att undvika flyktingströmmar är förstås att förhindra att det utbryter ett krig.

Om jag ska tolka den debatt som har förts här tidigare så skulle ett stopp och ett förhindrande av kriget också få en positiv effekt på taken i föräldraförsäkringen.

Det är oroande att ett annat EU-land, visserligen i en hemlig rapport men ändå, har långtskridande planer på att kringgå Genèvekonventionen. Medlemskapet i EU förutsätter ju att man följer både den och Europakonventionen. Jag förutsätter och hoppas att Sverige och den svenska regeringen kommer att använda sitt inflytande för att se till att alla länder i Europeiska unionen följer Genèvekonventionen.

Anf. 46 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Vi ska använda vårt inflytande. Vi har ju den möjligheten som medlemmar i EU. Det är en rik tillgång att kunna påverka också andra länders utveckling genom att vi deltar i samma union och på så sätt kan ta ansvar för samma beslut.

Jag ser inte fram emot en lätt diskussion – det gör jag inte. Sverige är på väg in i ett läge där vi är ett av de få länder i Europa som behåller en generös asyl- och flyktingpolitik. Den press som den utvecklingen skapar på vårt land ska vi inte underskatta. Jag är djupt oroad över utvecklingen.

Det är som Ulla Hoffmann säger; krig i Irak får utöver långtgående mänskliga tragedier den konsekvensen att det naturligtvis kommer att påverka allas vår vardag i form av intryck, känslor, upplevelser men också ekonomi, arbete och möjligheter att bygga vidare på välfärd. Så hänger det ihop, och det kommer vi inte runt.

Tillväxt

Anf. 47 MAUD OLOFSSON (c):

Herr talman! Jag känner stor respekt för Göran Perssons ambitioner att hålla ordning på ekonomin.

Men tyvärr är det så att hela valrörelsen handlade om just ekonomin. Det handlade om två saker: Hur ska vi hålla ordning på utgifterna, och hur ska vi öka tillväxten?

Ni gav stora vallöften. Vi visste att ni köpte olika väljargrupper – det var inget snack om saken. Det handlade om att se till att regeringsmakten kunde behållas. Nu sitter vi här, och ni kommer och talar om att vallöf-tena ska brytas.

Jag undrar bara: Vilket är nästa vallöfte som ni tänker bryta? Vilket av de vallöften ni gav ser statsministern som ska brytas här i framtiden?

Den andra frågan handlar om hur mycket pengar vi ska få in. Hur ska vi öka tillväxten så att vi får några pengar till en välfärd?

Statsministern värnar om alla kvinnor i den offentliga sektorn som vill ha högre löner och alla kvinnor som vill ha bättre arbetsvillkor. Men var ska vi ta pengarna ifrån? Jag undrar: Vilka är regeringens åtgärder för att öka tillväxten i Sverige så att vi åtminstone kan betala för en bra of-fentlig välfärd?

Anf. 48 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Under de senaste åren har vi haft en av de bästa tillväxt-utvecklingarna i Europa. Vi har toppat listan. Det har skett efter att vi har fört en politik som har pressat tillbaka räntorna, pressat ned inflationen och tagit bort underskotten som i sin tur drev upp räntorna och inflation-en.

Maud Olofsson kan ju fråga en jordbrukare som har lånat till en inve-stering om han vill ha en politik med överbud i Sveriges riksdag som driver upp räntorna på den investeringen till 12–15 %, som de var en gång i tiden för inte så länge sedan, eller om vi ska ligga kvar på de 3–5 % som man betalar i dag. Det är detta det handlar om. När vi talar om tillväxt och tillväxtutveckling finns ingenting viktigare än dessa grund-läggande förutsättningar i politiken. Allt annat blir lättviktigt jämfört med detta. Det har svensk utveckling visat.

Anf. 49 MAUD OLOFSSON (c):

Herr talman! Statsministern säger att vi har det så bra. Är det därför vi har så många uteliggare på gator och torg? Är det därför vi har så många som inte kan leva på sin lön? Är det därför som svenska kvinnor har så dåligt betalt i den offentliga sektorn ute i kommuner och lands-ting? Är det därför som vi inte har råd att sköta om vägarna? Är det där-för som vi inte har råd att bygga bredband? Är det därför som vi inte har råd att ha poliser? Är det därför att vi har det så bra som vi har så höga ohälsotal?

Nej, statsministern, sanningen är ju den att Sverige håller på att halka efter. Det var precis det här som valrörelsen handlade om. Vi sade till Socialdemokraterna: Lova inte mer utgifter än ni kan hålla! Kom med förslag på hur vi ska öka tillväxten så att vi får några resurser att fördela!

Det var precis det som valrörelsen handlade om. Statsministern säger att det enda sättet att klara det är sänkta räntor. Ja, det vet vi i Centerpar-tiet. Vi har med och sanerade den svenska ekonomin. Vi vet vad sänkta räntor har haft för betydelse. Men många småföretag väntar på åtgärder som ökar förutsättningarna för att de ska kunna anställa fler, ha bättre lönsamhet och ge pengarna till den välfärd som vi alla vill ha.

Prot. 2002/03:62
20 februari

*Statsministerns
frågestund*

Anf. 50 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Om man lyssnar noga på Maud Olofsson har man överbudspolitiken i ett nötskal. Hon säger att det ska vara mer till vägarna, mer till bredband, fler poliser, bättre och fler anställda i vården och mer pengar för att möta de sociala problem vi ser. Det handlar om ytterligare resurser överallt. I nästa andetag säger hon: Vi vet vad det betyder att sänka räntorna. Vi vet vad det betyder att ta ansvar för ekonomin.

Ja, men så gör det då! Nu kommer vi in i en period då hela världen kan få en ekonomisk åtstramning. Ska vi då stå här i riksdagen och jaga varandra med överbud på olika områden går det illa för Sverige. Vi sade i valrörelsen: Vi tänker inte äventyra de offentliga finanserna. Finns det inte pengar till våra vallöften skjuter vi dem något år framåt i tiden.

Jag är ganska säker på att när vi möter väljarna 2006 är hela vårt valmanifest genomfört och finanserna intakta. Det är detta det handlar om. Det är en sådan politik vi ska samarbeta om med Miljöpartiet och Vänsterpartiet.

Diskrimineringslagstiftningen

Anf. 51 MARIA WETTERSTRAND (mp):

Herr talman! Jag tänker inte ställa en fråga om taken i föräldra- och sjukförsäkringarna, utan jag tänkte ta upp en fråga som handlar om diskrimineringslagstiftningen.

För tre dagar sedan presenterade regeringen ett förslag på skärpt lagstiftning mot diskriminering. Jag tycker att det är väldigt bra. Skyddet mot diskriminering har stora brister i dag. Men tyvärr finns det fortfarande, som vi tycker, helt onödiga brister även i det nya lagförslaget. Man tar upp diskrimineringsgrunderna etnisk tillhörighet, religiös övertygelse, funktionshinder och sexuell läggning. Om man blir diskriminerad på någon av dessa grunder har man ett rättsligt skydd.

Men det finns inget utökat skydd när det gäller könsdiskriminering. Det får den absurda konsekvensen att om en bank gör sig skyldig till diskriminering av en invandrare vid kreditgivning handlar den banken olagligt. Men en kvinnlig företagare som kommer dit och hamnar i samma situation har inget skydd mot diskriminering om hon inte samtidigt är invandrare.

Jag vill fråga statsministern om statsministern anser att det är rimligt att man hänskjuter hela frågan om könsdiskriminering, som rör över 50 % av svenska folket, till en utredning som kan leda till ett förslag tidigast 2005–2006.

Anf. 52 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Det kan alltid diskuteras vad som är rimligt i sammanhanget. Vi har redovisat de här ökade ambitionerna i diskrimineringshänseende. Vad gäller diskrimineringsgrunden kön läggs det i en utredning, inte därför att vi tycker att det är oviktigt, utan därför att vi vill skaffa ytterligare kunskap om hur det ska hanteras och hur påföljderna ska se ut. Det är möjligt att det kan skyndas på och göras snabbare. Jag har ingenting emot det. Det finns kanske idéer om hur det ska gå till redan nu. Det kan vi också diskutera. Men vi underskattar inte problemet. Vi ser det,

Anf. 53 MARIA WETTERSTRAND (mp):

Herr talman! En av anledningarna till att jag tar upp den här frågan är naturligtvis att lyfta upp den till debatt och öka pressen på regeringen att känna att detta är en fråga som bör prioriteras. Här måste man verkligen anstränga sig för att få fram ett förslag betydligt fortare än vad man får om man bara låter allt fortgå som det är tänkt nu.

Den här lagändringen är följden av ett EU-direktiv. EU har valt att utesluta könsdiskriminering i lagstiftningen. Sverige har valt att bara göra det som man är tvingade till av EU och ingenting annat. Sedan tänker man att snart kommer väl EU att tvinga oss till könsdiskrimineringslagstiftning också, och då får vi ta det då. Jag tycker inte att det är okej att vi väntar tills EU tvingar oss att göra de här sakerna. Vi, Sverige, måste ligga i framkant hela tiden när det gäller jämställdhetsfrågor och det skärpta skyddet mot diskriminering. Jag skulle gärna vilja ha det bekräftat från statsministern.

Anf. 54 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Det är intressant att konstatera att det är EU som driver de här frågorna om diskriminering. Det är också en bild av Europaunionen som vi kan ta med oss. Sedan har vi högre ambitioner på jämställdhetsområdet än vad de flesta andra medlemsländer har. Vi driver de frågorna aktivt inom unionen. Jag är inte alls främmande för att unionen kommer att komma tillbaka med diskrimineringsfrågor på grund av kön.

Vår jämställdhetspolitik är vidare än bara diskrimineringsfrågor. Den rör en lång rad andra initiativ som är långtgående och ibland komplicerade. Den listan och det programmet känner ju Maria Wetterstrand. Det har vi jobbat fram i 121-punktsprogrammet tillsammans med Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Det är ett prioriterat område för regeringen. Vi har inga ambitioner att på något sätt ligga efter. Jag blir glad om EU också tar upp de här frågorna. Det visar att det går åt rätt håll också där, i den union som vi alla älskar att hata.

Bostadspolitiken

Anf. 55 OWE HELLBERG (v):

Herr talman! I Sverige finns det ca 10 000 hemlösa varav 1 000 är uteliggare. Det här är tufft när kylan biter i skinnet. Några har till och med dött på grund av kylan. I Malmö finns det 800 barn som är hemlösa, dock inte bostadslösa, men de har inget eget hem. Det här är inte värdigt vårt välfärdssamhälle, statsministern.

Vi bygger minst i EU och bostadbeståndet minskar i värde varje år sedan 1993. Statsministern har ett ansvar för detta. Bostadspolitiken är lågt prioriterad i regeringens arbete. Frågorna är uppdelade på 4–5 ministrar. Frågar man svenska folket vem som är bostadsminister får man nog inte många svar.

*Statsministerns
frågestund*

I egenskap av vice ordförande i bostadsutskottet vill jag nu fråga statsministern när bostadsfrågan ska få den plats i regeringens arbete som den förtjänar. När får vi se *en* minister med ansvar för bostadspolitiken?

Anf. 56 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Lars-Erik Lövdén är bostadsansvarig i regeringen. Jag vill bara klara ut den saken inför kammaren.

Bostadsbyggandet kunde vara större. Naturligtvis är det så. Å andra sidan tror jag inte att vi löser de problemen med en bostadsminister. Jag tror tvärtom att det skulle kunna komplicera det hela ytterligare om vi på så sätt tar ut en del av ekonomin och tillsätter en särskild minister för den sektorn.

Vi har haft det så en gång i tiden. Det byggdes många bostäder, men det uppfanns också en ohygglig mängd subventioner och andra typer av stödsystem, som snedvred bostadsmarknaderna på ett sätt som inte var särskilt hälsosamt. Så blir det i regel när man skapar en politisk apparat för en viss sektor. Vi har sett det när det gäller jordbruket, och vi har sett det när det gäller bostäder. Dit vill vi inte komma tillbaka.

Jag kan göra en mycket enkel reflexion, herr talman. När vi började frågestunden talade vi om räntorna. När räntorna uppgick till 15 % behövde vi en subvention för att komma ned till 3 %. När man nu kan låna till 3–4 % ränta är finansieringsproblemet löst. Nu handlar det om konkurrens i byggsektorn, och det är snarast där som vi ska sätta in stöten, inte med ytterligare regleringar och bidrag.

Anf. 57 OWE HELLBERG (v):

Herr talman! Det var en väldigt lång utläggning i den här frågan. Statsministern har fastnat i räntepolitiken, men regeringen har faktiskt lovat att vi ska bygga 120 000 lägenheter under den här mandatperioden. Det ser inte riktigt bra ut, Göran Persson, så det är nog dags att diskutera vilka mera handfasta åtgärder vi ska ta till för att leva upp till de målsättningar som regeringen faktiskt har satt upp i den här frågan.

Just nu går det faktiskt åt fel håll, från en låg nivå till en ännu lägre nivå 2003. Så gör något, statsministern! Det duger inte att snacka om räntan.

Anf. 58 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Om det handfasta och handlingskraftiga ska bestå i att tillsätta en bostadsminister lär det inte bli särskilt mycket gjort. Det kan jag säga på en gång.

Detta visar väl också frågeställarens problem. Det är lättare att säga att man vill ha 40 000 eller 50 000 lägenheter än att se till att de byggs. Bostäder är förknippade med en framtidstro, med att unga människor vill och kan bilda familj och sätta barn till världen. När de känner sig osäkra om de sakerna skaffar de sig inte heller lägenheter. Då finns inte efterfrågan på samma sätt. Där ligger en stor del av förklaringen.

Jag tycker också att de kommunala bostadsföretagen har avrustats för långt. De borde kunna ta ett större ansvar, särskilt i de delar av Sverige där det finns en genuin efterfrågan på att bygga små hyresrätter med låga hyror, något som staten faktiskt också har försökt att stimulera.

Anf. 59 LUCIANO ASTUDILLO (s):

Herr talman! I regeringsförklaringen deklarerar statsministern att en av de stora arbetsuppgifterna framöver är att öka de invandrade svenskarnas tillträde till arbetsmarknaden. Det är ett välkommet besked. Arbete är nämligen A och O för att bli delaktig i samhället. Det är därför glädjande att så mycket är på gång: den vidgade diskrimineringslagstiftning som ska antas, den arbetsmarknadspolitiska proposition som spänner bågen ytterligare på det här området och inte minst samarbetet med svenskt näringsliv som regeringen tagit initiativ till.

Men på många andra områden känner jag stor oro, inte minst för situationen i skolan. Vi socialdemokrater har en bra integrationspolitik, men integrationen har stora brister. Vi behöver göra mycket mer på flera politiska områden. Dessutom är utvecklandet av handlingskraft ett bra sätt att åtminstone dämpa förslag av typen språktest som exploaterar människors okunskap, rädsla och fördomar i integrationsdebatten.

Därför vill jag fråga statsministern: Vilka ytterligare initiativ avser regeringen att ta för att skruva upp tempot på det här området?

Anf. 60 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Jag delar helt frågeställarens uppfattning att det grundläggande är arbete åt vuxna och bra skolor åt barn. Det är grunden för integrationspolitiken.

Vi har i dag i regeringen fått en föredragning under allmän beredning av det ansvariga statsrådet Mona Sahlin om utvecklingen just nu på arbetsmarknaden. Vi har mycket uppmuntrande siffror att redovisa över hur det ser ut bland dem som har kommit till Sverige under de senaste åren. Det är en väsentligt sjunkande arbetslöshet och stigande sysselsättning.

Fortfarande ser vi dock det som jag talade om i valrörelsen, att vi har stora grupper framför allt i storstädernas ytterområden som inte kommer in på arbetsmarknaden därför att de kanske inte ens finns i vår arbetsmarknadsstatistik. Där måste vi sätta in mer åtgärder. Det gäller vägledning, bättre svenskundervisning och uppsökande verksamhet.

Ofta har dessa människor en god utbildning som vi behöver i det svenska samhället. Då blir det också viktigt med politiken när det gäller validering för att deras gamla examina från hemlandet ska kunna översättas till en svensk. Utefter dessa riktlinjer arbetar regeringen.

De offentliga utgifterna

Anf. 61 HENRIK S JÄRREL (m):

Herr talman! När jag är ute och reser tillsammans med mina kolleger här i riksdagen får jag ibland en fråga som jag tror att även statsministern får, en fråga som nog också de som nu lyssnar på radio och TV och som sitter på läktarna ställer: Vart tar egentligen skattemedlen vägen? Här ropas det från val till annat på att vi måste höja skatterna för vård, skola och omsorg, på att polisen behöver mer resurser och så vidare.

*Statsministerns
frågestund*

Jag skulle vilja att statsministern utlovade att skärpa kostnadskontrollen över de offentliga utgifterna och bland annat tittar över statens utgiftskostym och ser efter var det läcker, för det gör det säkert på många ställen. Många undrar: Får vi verkligen valuta för våra skattepengar?

Anf. 62 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Det där är en 850-miljardersfråga, som jag använder mycket av min tid till att grubbla på. Jag tror nog att svaret på frågan är ja, men det är självklart att vi kan få ut mer av våra resurser. Det pågår hela tiden ett förändringsarbete inom den statliga sektorn och inom de sektorer som är beroende av statens bidrag, det vill säga kommuner och landsting. Det är ett hårt och svårt förändringsarbete, som ofta pressar vår personal långt. Men jag är ganska säker på att vi kan få ut mer.

Jag vill gärna driva det här arbetet, och jag skulle vara oerhört hjälpt, Henrik S Järrel, om jag här ifrån riksdagen fick det stödet att vi i en tid av ekonomisk nedgång kunde få ägna oss åt att få ut mer av de resurser som vi redan har i stället för att ha ständiga debatter om att lägga på oss nya utgifter.

Så om Henrik S Järrel hjälper till att hålla igen på den kanten, ska jag se till att vi använder de resurser som vi redan har på ett bättre sätt. Jag tycker att det skulle vara en bra uppgörelse.

Sveriges roll i internationell konfliktlösning

Anf. 63 ANITA BRODÉN (fp):

Herr talman! Iraksituationen berör oss alla. Enorma ansträngningar måste nu till för att få till stånd en långvarig fredlig lösning. Min fråga rör emellertid Sveriges fortsatta internationella roll vad gäller konfliktlösning, vår historia, våra tidigare och nuvarande personella insatser – av Ekéus och Blix för att nämna två aktuella namn. Att vi har erkänt duktiga freds- och konfliktforskare borde tala för att Sverige skulle kunna ta på sig en större konfliktförebyggande roll framöver.

Alltför ofta sätts akuta åtgärder in för sent. Positionerna är redan låsta, såren svårläkta och de underliggande orsakerna outredda. Är statsministern beredd att ta initiativ till att Sverige i framtiden återtar och till och med förstärker sin position vad gäller freds- och konfliktlösning genom exempelvis ett inrättande av ett freds- och konfliktlösningsscenter, gärna tillsammans med Norge, med en samlad kompetens och en personell stab beredd att snabbt agera när en konflikt är under uppseglande?

Anf. 64 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Anita Brodén tar upp en viktig och svår fråga. Det är väldigt lätt att säga att jag sympatiserar med den och gärna vill instämma i den, men när jag har sagt det finns det några saker att tillägga.

En sak är att vi redan nu inte är dåliga på detta. Vi gör mycket, och vi har en stor aktivitet. När man pratar om nya center ska man inte glömma dem som vi redan har. Till exempel är det som pågår vid Uppsala universitet ett uttryck för detta.

Vi har också inom vår egen utrikesförvaltning en lång och samlad erfarenhet, som är internationellt väl prövad och erkänd. Vi sitter ständigt och även just nu i diskussioner om ytterligare svenskar som ska placeras i en framträdande internationell position för att hantera konflikter eller eftervården av konflikter. Jag är övertygad om att vi kan göra väldigt mycket.

Norge är i det här sammanhanget ett land med mycket gott anseende, stora resurser och en väldigt tydlig vilja. Det är en god partner.

Jag tar alltså till mig idén, men jag törs inte lova att vi ska etablera ett center. Vi kanske redan har center som vi ska bygga vidare på.

Klassning av Dalsland som skogslän

Anf. 65 INGEMAR VÄNERLÖV (kd):

Herr talman! Våren närmar sig, och tjällossningen står för dörren. Den ställer till med stora problem med vägarna på många håll i vårt land, särskilt i Dalsland. Ingen annan del av Sverige har så stor andel av vägarna avstängda på grund av tjällossning som just Dalsland. Det kan röra sig om upp emot 50 %. För några år sedan samverkade i Dalsland Vägverket, näringslivet, kommuner och enskilda om att prioritera vissa vägsträckor som vitala stråk, vilka först och främst skulle behöva tjälsäkras. Man är överens om tagen, men resurser saknas.

Regeringen satsar förvisso extra pengar på att förbättra bärigheten på vissa vägar i skogslänen, det vill säga länen från och med Värmland och norrut. Dessvärre räknas inte Dalsland dit, trots att besvären där är minst lika stora som i de så kallade skogslänen.

Jag har tidigare påpekat detta för före näringsministern, men utan resultat. Jag är medveten om att det finns en särskild minister för sådana här frågor, och därför får min fråga till statsministern en något vid utformning.

Är statsministern beredd att ta något initiativ som skulle kunna leda till att även Dalsland kommer att ingå i det område som utgörs av de så kallade skogslänen?

Anf. 66 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Det initiativ jag tänker ta är att se till så att den proposition vi redan har antagit också kan genomföras. Det är 364 miljarder kronor som ska läggas på infrastruktur – vägar och järnvägar – under de kommande 12 åren, och det är en gigantisk satsning. Men det är klart: Också den är ju utsatt för omständigheternas spel, och jag vill att den säkras.

Jag inser att vi står inför ett stort problem, och det är att när vi säger att hela Sverige ska leva så betyder det väldigt ofta att vi faktiskt också sätter fokus på en låg vägstandard, inte bara i Dalsland utan också i andra delar av det Sverige som regelmässigt drabbas av tjälskador, och det är större delen av vårt vackra avlånga land.

364 miljarder – mer pengar har vi inte, men vi ska se till så vi tar fram dem. Jag tror att det får vara statsministerns bidrag i sammanhanget. Sedan får fackministern klara ut resten.

Anf. 67 MAUD OLOFSSON (c):

Herr talman! Statsministern har tidigare pratat om det gröna folkhemmet mycket förtjänstfullt på många sätt och vis. Miljöfrågan är för många av oss en nyckelfråga för att leva i framtiden. Vi vet att människans påverkan på växthuseffekten är väldigt stor och att det är trafiken som är den stora boven i det här sammanhanget. Kalifornien har varit mycket framgångsrikt och har satt tuffa politiska mål för att nå dit man vill. Man har satt upp mål för när man ska ha en fordonspark som inte drivs av fossila bränslen. Jag tror att vi behöver göra detsamma, både i Sverige och Europa, om vi ska klara det här. Skulle vi vidta aktiva åtgärder så skulle också näringslivet och industrin se att det här var möjligt att göra.

Min enkla fråga till statsministern är: Är statsministern beredd att sätta upp dessa tydliga mål, till exempel att år 2020 ska vi inte ha fordon som drivs av fossila bränslen, utan vi ska ha miljövänliga bränslen?

Anf. 68 Statsminister GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Jag vågar inte i dag sätta upp målet 2020, men jag vågar påstå att det kommer att bli så, därför att det är den enda möjliga och hållbara utvecklingen som jag kan se att vi har framför oss. Kol och olja är sådant som vi måste sluta förbränna. Det förbränns i dag i en utsträckning som gör att klimatet på jorden kommer att förändras för generationer och åter generationer framåt. Det är ingenting som vi kan ta på vårt samvete.

Vi har därför från regeringens sida inlett ett samarbete med de svenska bilföretagen om att ta fram en ny motor där vi faktiskt ska kunna ha andra bränslen än bensin och diesel.

Sedan är det här en internationell process. Ett av de mest lovvärda initiativen på senare tid – det är rätt märkligt egentligen – togs i det tal, *State of the Union*-anförandet, som George Bush höll för några veckor sedan och som ju helt kom att domineras av Irak men där han också uttryckte visionen av att i USA av alla länder, detta bensindrivna land, ska man ha vätgasdrivna bilar i framtiden, och den processen startar nu.

Jag sätter gärna ett år, men inte direkt från talarstolen. Tyvärr är jag lättlurad, så hade Maud Olofsson haft en replik till hade jag säkert hamnat i ett årtal, men fresta mig inte!

Anf. 69 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Därmed var frågestunden med statsministern avslutad. Vi tackar statsministern, partiföreträdarna och övriga i kammaren för deltagandet.

Anf. 70 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jörgen Johansson har frågat finansministern om:

1. vad han avser att vidta för åtgärder för att svensk lag ska följas på det ekonomiska området,
2. vilka förändringar han avser att genomföra vad gäller nuvarande balanskrav för kommuner och landsting,
3. vilka åtgärder han avser vidta för att parterna ska kunna komma överens om den ekonomiska regleringen enligt finansieringsprincipen.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som ska svara på interpellationen.

Jag vill framhålla att regeringen noga följer utvecklingen i den kommunala sektorn, både vad gäller sektorn som helhet och beträffande enskilda kommuner och landsting. Jag är därför fullt medveten om de ekonomiska problem som finns på många håll. Regeringen har vidtagit åtgärder för att stärka den kommunala ekonomin. Förutom generella satsningar, vill jag särskilt peka på de överenskommelser som slutits mellan regeringen och ett antal kommuner respektive landsting med stora ekonomiska problem. Överenskommelserna innebär att dessa kommuner och landsting erhåller ett särskilt stöd, under förutsättning att bland annat ekonomisk balans uppnås. Denna åtgärd har visat sig vara mycket verkningfull.

Beträffande förslagen i betänkandet *God ekonomisk hushållning i kommuner och landsting* pågår beredning i Regeringskansliet. Jag kan därför ännu inte uttala mig närmare i denna fråga, utan ber att få återkomma senare under våren i den proposition som planeras med anledning av betänkandet.

Beträffande den kommunala finansieringsprincipen så följer regeringen de av riksdagen fastlagda riktlinjerna. Av dessa riktlinjer framgår bland annat att principen ska tillämpas på statliga beslut som direkt tar sikte på kommuner och landsting.

Tillämpningen av finansieringsprincipen sker efter förhandlingar mellan berörda departement, Svenska Kommunförbundet och/eller Landstingsförbundet.

Effekter av beslut som indirekt påverkar de finansiella förutsättningarna för kommuner och landsting, till exempel beslut som påverkar det kommunala skatteunderlaget och skatteintäkterna, ska inte regleras enligt finansieringsprincipen. I stället ska effekterna av sådana beslut beaktas vid bedömningen av kommunsektorns samlade utrymme och resursbehov.

Anf. 71 JÖRGEN JOHANSSON (c):

Herr talman! Tack för svaret på min interpellation. Kommuner och landsting har det svårt i dag, och orsakerna till det är många. Det tydliggörs bland annat om vi tittar på Landstings-Sveriges ekonomiska redovisning för det gångna året. Man har ett dubbelt så stort underskott som föregående år och tre gånger så stort som budgeterat – närmare 7,2 miljarder.

En av orsakerna är givetvis lönebildningen, som inte håller sig inom de ramar som har budgeterats. Tittar vi på kommun- och landstingssektorn ser vi att lönebildningen är mer än 6 %. Jämfört med Edinnormens

Prot. 2002/03:62
20 februari

Svar på
interpellationer

rekommendationer om en lönebildning om maximalt 3 ½ % är skillnaden stor.

I förra veckan hölls en utfrågning med cheferna för Finansinspektionen, Medlingsinstitutet och Riksbanken. Beskedet från de tre herrarna var entydigt, nämligen att en lönebildning över Edinnormen kommer att påverka vår välfärd i negativ riktning i framtiden. Det stämmer till eftertanke.

I den eftertanken framstår balanskravet som en nödvändighet för att klara framtidens välfärd. Det framstår också som en nödvändighet för att klara kravet på en god ekonomisk hushållning. Och det är också ett rimligt krav som våra medborgare bör kunna ställa. För att klara detta krävs klara och tydliga spelregler mellan parterna i det här "ekonomiska spelet".

Herr talman! I min interpellation ställer jag alltså tre frågor. En fråga får jag svar på, men jag är övertygad om att Kommun- och Landstings-Sverige inte delar de åsikter som statsrådet redovisar. Det gäller finansieringsprincipen.

En fråga får jag ett flytande svar på. Det gäller det framtida balanskravet. Jag förstår att svaret är flytande då en proposition uppenbarligen förbereds. Men om det förslaget överensstämmer med det utredningsförslag som man skissade på kvarstår ändå balanskravet, om än i ny skepnad. Därför förvånar det mig att statsrådet inte svarar på den enklaste frågan, nämligen vad statsrådet avser att göra då svensk lag inte följs på det här området.

Antingen har vi lagar och då ska de följas, eller också har vi inte lagar och då får vi göra överenskommelser mellan parterna i spelet, alltså kommuner och landsting. Jag uppfattar balanskravet som en lag, och en lag ska vara förutsägbar. Jag hävdar att det inte undgått någon i den kommunala eller landstingskommunala sektorn att man har ett krav på sig om balans i ekonomin. Trots det följer många inte det kravet.

Det är alltså inte trovärdigt om vi som lagstiftare i den här församlingen glider i uppfattningen om vad som ska gälla eller inte gälla. Som jag ser det måste staten på något sett markera när skötseln av kommunen eller landstinget inte följer de normer och lagar som finns.

Statsrådet hänvisar till hjälpprogram som utsatta kommuner och landsting har fått. Från demokratisk synvinkel kan man ifrågasätta det. Det är inte bra eftersom man sätter demokratin ur spel. Från ekonomisk synvinkel kan man också diskutera det, men jag upplever det kanske mera som en självvrannsakan när man från statens sida inte har rent mjöl i påsen.

Herr talman! Klara, ärliga och raka riktlinjer om vad som gäller inom den ekonomiska politiken är nödvändiga. Kommunerna hävdar vid reform efter reform att detta inte är finansierat efter finansieringsprincipen. Om en part säger så måste den andra parten fundera över vad som är fel.

Alltnog, jag har noterat svaret. Det är till viss del upplysande, till viss del avvaktande och till viss del intetsägende. Men jag förmodar att vi under våren, när propositionen läggs fram, kommer att få en livlig och intensiv diskussion kring detta.

Herr talman! Jag delar Jörgen Johanssons uppfattning att kommunsektorn står inför några ganska besvärliga år och att det ekonomiska läget i kommunsektorn har förändrats. Vi hade en ganska bra utveckling mellan 1998 och 2001, ja, till och med 2002, i alla fall om man ser till volymtillväxten i sektorn.

År 2002 var den kommunala kostymen, räknat i fasta priser, 7 % högre än 1990. Det visar att vi efter de dystra mellanåren på 90-talet, när vi hade den stora ekonomiska krisen i Sverige, har återhämtat en del både i kvalitet och kvantitet när det gäller vård, omsorg och skola. Det har varit några ganska goda år, men nu går vi in i en tuffare period på grund av den allmänt besvärliga ekonomiska utvecklingen för staten, men naturligtvis också för kommunerna. Detta är en följd av att skatteinkomsterna inte ökar i samma takt som tidigare.

Då är det nödvändigt att i den situationen hålla på balanskravet. Det är min bestämda uppfattning. Det måste vara ordning och reda också i kommunernas och landstingens ekonomi, inte minst inför kommande generationer och den äldreomsorgsboom som vi står inför på andra sidan 2015 eller 2020, då de stora utmaningarna kommer. Därför är balanskravet och god ekonomisk hushållning otroligt viktigt.

När jag reser runt i landet och träffar kommunalpolitiker får jag en något annorlunda bild än den som Jörgen Johansson beskriver i interpellationen – att man antyder att man inte ser så allvarligt på lagens krav. Jag upplever tvärtom att kommunalpolitiker runtom i landet ser allvarligt på lagens krav.

Sedan kan det vara så att många kommuner befunnit sig i en mycket besvärlig ekonomisk situation. Den har framför allt uppstått till följd av en krympande befolkning, som ständigt urholkat den kommunala ekonomin och gjort det svårt att anpassa verksamheten i den takt som intäkterna försvunnit när befolkningen har minskat. Det strukturella problemet kan alltså vara ganska svårhanterligt för många kommuner och också för en del landsting.

Nu gick vi in via Kommundelegationen och också via Bostadsdelegationen för att medverka till den nödvändiga omstruktureringen i de berörda kommunerna och landstingen. Jag beklagar att Centerpartiet inte var med om de åtgärderna, men jag kan försäkra Jörgen Johansson att det programmet har varit uppskattat. Man har fått hjälp med att göra en genomlysning av den kommunala verksamheten i jämförelse med andra kommuner, och man har också fått ett stöd för omställningsperioden. Det har varit ett uppskattat och framgångsrikt arbete. Många av kommunerna har efter dessa två år nått balans i sina ekonomier och skapat en hygglig plattform för framtiden.

Jag delar Jörgen Johanssons oro för kostnadsutvecklingen i kommun- och landstingssektorn. Vi har haft en mycket snabb kostnadsutveckling framför allt i landstingen. Den kostnadsutvecklingen har för Skåne läns och Stockholms läns landstings vidkommande det senaste året legat på 10 %. Det går inte att fortsätta att ha den kostnadsutvecklingen. Den måste dämpas och brytas.

Jag är väl medveten om problemen, och jag delar Jörgen Johanssons uppfattning om vikten av att ha ordning och reda i den kommunala ekonomin och upprätthålla balans och god ekonomisk hushållning.

Anf. 73 JÖRGEN JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag konstaterar att vi är överens vad gäller kravet på en god ekonomi. Det är bra.

Kommunfolket är ett slitsamt och tryggt släkte, och de planerar ofta sin ekonomi och utbyggnad av skolor och annat långsiktigt för att få den långsiktigt hållbara utvecklingen. Men det blir problem när man från statsmaktens sida går in och säger att nu ska man införa maxtaxa och så vidare. Man upplever inte att finansieringsprincipen följts, nämligen att staten ska finansiera det fullt ut.

Jag vet många kommuner där man, för att kunna bibehålla den långsiktiga planering man har haft på till exempel skolans område, fått lov att höja skatten med 50 öre eftersom man inte fått de pengar som erfordras. Man kan givetvis säga att det var upp till kommunerna själva att avgöra om de ville gå med på att införa maxtaxan eller ej. Men både statsrådet och jag är väl medvetna om att det inte fungerar så i verkligheten. Det är faktiskt så, vilket också Kommunförbundet hävdar, att många kommuner inte har fått dessa pengar. Det är ett av de problem de brottas med.

Sedan vill jag göra en kommentar vad gäller kommunakuten och omställningen. Där har Riksdagens revisorer gått in och sagt följande: "Stödet kan uppfattas som en form av garanti för att täcka kommunala förluster, vilket kan öka kommunernas risktagande. Anslaget till den s.k. kommunakuten bör bl.a. av detta skäl avvecklas." Därefter pekar de på att man i stället bör ha klara, raka riktlinjer via lagstiftning, precis som när det gäller balanskravet. De anser att det är den vägen man bör gå. Jag delar den uppfattningen, och det är därför som jag har formulerat mig som jag har gjort.

Anf. 74 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Det är inte på något vis hemligt att jag har varit öppet kritisk till Riksdagens revisorers bedömning i det avseendet. Det fanns ett ganska stort antal kommuner som satt i en oerhört bekymmersam ekonomisk situation till följd av framför allt befolkningsutvecklingen. Det var nödvändigt att gå in från statens sida. Det var inte så att vi gick in villkorslöst. Vi gick in efter en diskussion med kommunerna om hur de skulle kunna ta ned sina kostnader till en nivå som är jämförbar med andra kommuners. För att göra det gav vi ett bidrag för omställningen.

Det har varit ett mycket framgångsrikt arbete. Det har varit väldigt uppskattat hos kommunalpolitikerna i de berörda kommunerna och landstingen över partigränserna. Det är ett ansvar från regeringens sida att hjälpa till att sanera ekonomin i en del kommuner som har råkat illa ut till följd av framför allt stora befolkningsomflyttningar.

Jag har hela tiden tyckt att det varit mycket märkligt att inte Centerpartiet, som värnar mycket om dessa mindre kommuner som det ofta är fråga om, har ställt upp på det programmet. Centerpartister ute i landet har uppskattat det. Det kan jag försäkra Jörgen Johansson om.

Jag tycker att det är väldigt angeläget att vi upprätthåller finansieringsprincipen såsom riksdagen har fastställt den. Den fastställdes redan 1992. Det kan från tid till annan finnas skilda bedömningar mellan Kommun-Sverige och staten om beräkningarna enligt finansieringsprincipen och kostnaderna för reformer som vi ålägger kommunsektorn.

De skillnaderna fanns som bekant när det gällde maxtaxan i barnomsorgen. Där gjorde Kommunförbundet en annan bedömning av kostnaderna än vad regeringen och riksdagen så småningom landade på. Nu har vi sagt att den reformen ska utvärderas. Då får vi ta ställning till utfallet. När det gäller maxtaxan i äldreomsorgen hade vi en samsyn mellan Kommunförbundet och regeringen och också så småningom riksdagen om den finansiering som är nödvändig för att genomföra reformen.

Det är väldigt angeläget att upprätthålla principen. Det är särskilt angeläget att upprätthålla finansieringsprincipen i ett läge där vi ser att vi kan få något sämre ekonomisk utveckling i sektorn.

Anf. 75 JÖRGEN JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag uppfattar att vi i stora stycken är överens. Jag delar också uppfattningen att det är problem i vissa kommuner och landsting av strukturell art. Där måste man givetvis från statsmaktens sida gå in. Man jag tycker ändå att det bör vara klara, generella riktlinjer för kommuner och landsting hur man ska hantera sin ekonomi. Det ska vara normgivande. Det andra är extraordinära åtgärder.

Anf. 76 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Inte heller här har jag delad uppfattning mot Jörgen Johanssons. Det är det generella systemet som ska vara grunden. Men ibland är det nödvändigt att gå in med extraordinära åtgärder för att hjälpa till med omställningen.

Det har det varit gentemot de kommuner som har fått ta del av Kom-mundeleagationens arbete. Det har det också varit och är i förhållande till kommuner som har tomma lägenheter. Det är också en direkt följd av befolkningsminskningen. Där har det också varit och är nödvändigt att statsmakterna hjälper till så att inte övrig kommunal verksamhet och service drabbas hårt av den belastning som tomma lägenheter utgör.

I de avseendena beklagar jag att Centern har ställt sig vid sidan om. Jag tror kanske att Centerpartiet har ett litet problem med sina kommunalpolitiker i våra kommuner med den position som ni intagit på riksplånet. Den delas inte alla gånger, det vet jag, av de centerpartister som är verksamma i dessa kommuner.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 2002/03:160 om översyn av det kommunala folkomröstningsinstitutet

Anf. 77 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Gunnar Andrén har frågat statsrådet Mona Sahlin om statsrådet avser att vidta några åtgärder beträffande det kommunala folkomröstningsinstitutet. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det ankommer på mig att besvara frågan.

Gunnar Andréns fråga är föranledd av den diskussion som för närvarande förs i Stockholmsområdet om att anordna lokala folkomröstningar om det eventuella införandet av trängselavgifter i trafiken.

Frågan om hur ett system för trängselavgifter skulle kunna utformas utreds av Stockholmsberedningen (dir 2002:3). Det finns i dag alltså inga juridiska möjligheter att införa trängselavgifter.

När det gäller kommunala folkomröstningar anges i 5 kap. 34 § kommunallagen att fullmäktige i en kommun eller ett landsting kan välja att som ett led i beredningen av ett ärende hålla folkomröstning. En sådan folkomröstning är rådgivande, aldrig beslutande.

I 5 kap. 23 § 2 st. kommunallagen anges vidare att om 5 % av de röstberättigade kommunmedlemmarna kräver det, måste fullmäktige ta upp en begäran om folkomröstning till behandling. Fullmäktige är dock inte skyldig att med automatik anordna någon folkomröstning utan endast pröva frågan.

I den mån ett ärende om att hålla folkomröstning om trängselavgifter kan sägas falla inom ramen för den kommunala kompetensen är det fullmäktige i Stockholms läns landsting och i respektive kommun som avgör om, och i så fall när, en folkomröstning för att ge vägledning om hur kommuninvånarna ställer sig i frågan. Det ankommer inte på mig som minister att ta ställning till hur fullmäktige väljer att bereda enskilda ärenden.

Rent allmänt när det gäller kommunala folkomröstningar vill jag dock nämna att statsrådet Sahlin nyligen svarade på en annan interpellation om folkinitiativ till folkomröstningar. Hon nämnde då bland annat att regeringen i propositionen *Demokrati för det nya seklet* (prop. 2001/02:80) pekat på att majoriteten av de initiativ till folkomröstningar som tagits av medborgarna inte lett till några omröstningar. Mot denna bakgrund drog regeringen i propositionen slutsatsen att folkinitiativet inte kan behållas i sin nuvarande utformning. De förslag till förstärkning av folkinitiativet som Kommundemokratikommittén presenterade i sitt huvudbetänkande mötte omfattande remisskritik. Regeringen valde därför att bereda frågan vidare och avser, bland annat mot bakgrund av det tillkännagivande som riksdagen lämnat (bet. 2001/02:KU14, rskr. 2001/02:190), att återkomma i frågan.

Anf. 78 GUNNAR ANDRÉN (fp):

Herr talman! Detta är en fråga som väcker stort intresse, oss tre emellan här framme vid podiet. Den ärade publiken är lika stor. Man kan säga att man inte märker något särskilt av intresset just i ögonblicket. Likväl vill jag börja med att tacka statsrådet för svaret.

Det är inte alltid lätt att ställa rätt fråga till rätt statsråd. Rätt fråga kan man ställa, men det är svårt att hitta rätt statsråd. Jag förstår att det är viss skillnad att ställa en fråga som folkinitiativ, som då besvaras av statsrådet Mona Sahlin. Det gäller särskilt om det gäller Hallstahammar, såvitt jag har förstått. Men det är statsrådet Lövdén som har hand om den kommunala folkomröstningen.

Det långa svarets innehåll är i alla fall ett nej på frågan. Statsrådet tänker inte göra någonting åt det kommunala folkomröstningsinstitutet. Problemet som jag tycker att statsrådet undgår ganska noga att diskutera i sitt svar är den situation som har uppstått.

Det är ett antal kommuner som ligger nära varandra som kan vara intresserade av att anordna folkomröstningar i en för dem intressant fråga medan någon kommun inte vill göra detta. Som statsrådet helt rätt säger

är det uppenbart så att lagstiftningen inte möjliggör för flera kommuner att göra det. Man kan ha rådgivande folkomröstning i en kommun. Men flera kommuner skulle inte kunna göra detta, särskilt inte om någon kommun motsätter sig detta.

Det är just vad det handlar om i diskussionen i Stockholmsområdet. Där tycks Stockholms stad, den största kommunen, inte vilja ha folkomröstning om trängselavgifter, biltullar eller vad det nu kan komma att heta. Ett stort antal andra kommuner vill förhindra detta. Det är ingen hemlighet att det är syftet. De tror att en folkomröstning kommer att ge vid handen att det kommer att bli ett nej, men de har inte möjlighet att göra detta.

Vi har i dag, herr talmannen och jag, varit på en utfrågning som trafikuskottet förtjänstfullt har anordnat. Där kom man närmast till slutsatsen att som de så kallade trängselavgifterna är utformade nu – det var justitieombudsmannen Eklund som sade detta – ligger det väldigt nära till hands att se dem som biltullar. Är det fråga om skatter ska det under inga omständigheter vara några folkomröstningar i själva kommunen. Vi måste ju ha ett skattesystem som är likadant över hela landet.

Jag vill slutligen fråga statsrådet Lövdén angående demokratin om statsrådet tycker att den nuvarande lagstiftningen är tillfredsställande ur den synpunkten att det tydligen inte är möjligt att anordna kommunala folkomröstningar över kommungränserna om flera kommuner skulle vara intresserade av det på ett sammanfallande sätt.

Anf. 79 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jag ska inte ge mig in i själva Stockholmsdiskussionen om trängselavgifterna. Det är ju inte tillåtet att införa trängselavgifter i dag. Vi vet inte hur ett sådant system kommer att konstrueras. Stockholmsberedningen har fått i uppgift att titta på detta, och beroende på hur systemet kommer att konstrueras kan det naturligtvis få bäring på detta med folkomröstning. Nu talar väl en del för att det är fråga om en skatt, och då kommer saken i ett annat läge.

Jag säger inte i mitt svar att vi inte avser att göra någonting. Jag säger att det förslag som Kommundemokratiutredningen lade fram utsattes för en massiv remisskritik, framför allt från Kommun-Sverige, och därför har jag inte sett möjlighet att gå vidare med just det förslaget. Vi bereder dock frågan vidare, framför allt efter det tillkännagivande som riksdagen har gjort till regeringen. Vi avser att återkomma i frågan om folkinitiativ, eller i frågan om hur man kan öppna för möjligheter att i större utsträckning låta kommuner samråda med befolkningen inför viktiga politiska avgöranden. Detta kan ske på väldigt många olika sätt. Vi håller på att titta igenom hela problematiken, och jag utesluter inte att det kommer ett förslag till lagstiftning till riksdagen i det här avseendet.

Jag tror dock inte att det är möjligt att gå vidare med Kommundemokratiutredningens förslag eftersom det utsattes för en sådan massiv kritik.

Anf. 80 GUNNAR ANDRÉN (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för det.

Jag håller med: Jag tror inte heller att det finns några möjligheter att gå vidare. Det behövs ett nytt initiativ från regeringens sida där man tittar på de nya förutsättningarna. Om man ser på Stockholmsregionen kan

man tycka att det är ganska konstigt, om man skulle införa sådana här trängselavgifter i Stockholm och det skulle vara en kommunal fråga, att inte låta exempelvis lidingöborna ha någon påverkan på detta. Det är ett extremexempel, för lidingöborna har ju ingen annan möjlighet, om man inte äger båt, att ta sig till annat fastland än just Stockholms stad. Då ligger det väldigt nära till hands att tänka sig att de också skulle vara inkluderade i en sådan folkomröstning och kunna ge sin syn på detta.

Sedan håller jag också med statsrådet om att en folkomröstning kan vara ett väldigt trubbigt instrument och att samråd med befolkningen är ett mycket vidare begrepp. Där håller jag med om att de parlamentariska församlingarna i grund och botten är ett viktigare beslutsorgan. Trots att jag har ställt en fråga om folkomröstningar är jag av den grundläggande uppfattningen att eftersom detta ofta rör komplicerade frågor är det naturligare att man lägger samman frågorna i de parlamentariska församlingarna. Det är ju inte bara fråga om hur man tar in avgifter utan också hur man använder dem. Det är en väldigt viktig fråga för att få acceptans för detta.

Jag skulle vilja ställa en väldigt konkret fråga om Stockholmsberedningen. Den ger ju vid handen att det bara är Stockholmsfrågor som bereds, och såvitt jag förstår är det bara Stockholmspolitiker som sitter i beredningen. Men den har ju genom tilläggsdirektiv från regeringens sida förra året, eller möjligen dessförinnan, fått en vidare lagstiftningsinriktad profil. Dess förslag när det gäller vägtullar, biltullar, trängselavgifter eller vad det nu kan vara kan därför komma att omfatta också andra kommuner, till exempel sådana intressanta kommuner som Västervik eller Nyköping, om de också skulle vilja införa trängselavgifter, biltullar eller vad det nu kan vara.

Därför undrar jag: Hur ser statsrådet på att den här beredningen kallas just Stockholmsberedningen? Jag tycker att det i det här skedet har blivit väldigt missvisande.

Anf. 81 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Stockholmsberedningen tillsattes ursprungligen för att se över hela trafiksituationen i Storstockholmsområdet, alltså inte bara Stockholms stad utan hela trafiken i Storstockholmsområdet, både vägtrafik och kollektivtrafik. Det var nödvändigt att göra det, framför allt för att komma fram till någon sorts politisk majoritet för nödvändiga förändringar och satsningar i den här regionen.

Eftersom frågan om trängselavgifter har varit den fråga som diskuterats mest, nästan uteslutande, i just Stockholmsområdet har regeringen gjort bedömningen att det var lämpligt att ge denna utredning i uppdrag att titta på hur ett sådant system skulle kunna utföras och införas.

Detta kan kanske aktualiseras senare i andra delar av landet, vad vet jag – i Västervik tror jag kanske dock icke. Då får man väl dra erfarenheter av de förslag och lösningar som Stockholmsberedningen kommer fram till.

Anf. 82 GUNNAR ANDRÉN (fp):

Herr talman! Tack för det, statsrådet!

Jodå, detta finns på andra ställen också. Jag såg häromdagen i tidningen Göteborgs-Posten att någon miljöpartist kunde tänka sig att också

ha miljöavgifter eller trängselavgifter på E 6:an. Det är en trång väg på många ställen, och den passerar ju även statsrådets egen hemstad. Åtminstone går den ned mot Helsingborgshållet till. Jag tror alltså att det är befogat att vidga perspektivet och inte ha namnet Stockholmsberedningen på detta, då det leder fel.

Jag tror, för att nu gå in på partipolitik mot slutet, att en viktig uppgift för oss som inte gillar vägtullar och tror att detta är en felaktig miljöpolitik är att hjälpa statsrådets partikamrater i Stockholms stad och Stockholms län ur den svårighet som vi nog kan vara ense om att inte minst kommunstyrelsens ordförande finansborgarrådet Billström i Stockholms stad har hamnat i efter att tidigare ha lovat att inte under den kommande mandatperioden införa de här trängselavgifterna. Att ställa dessa tre interpellationer är en del i strategin – det ska jag gärna medge – för att möjliggöra att man ska ha handlingsfrihet också på kommunal nivå i vår största stad. Väljarna i Stockholms stad, från alla partier utom Miljöpartiet och Vänsterpartiet, tog nämligen ställning för att det inte skulle införas denna typ av avgifter eller skatter under den här mandatperioden.

Anf. 83 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Gunnar Andrénns strategi med de här tre interpellationerna har väl några av oss genomskådat. Den var väl inte särskilt ny.

Det här med trängselavgifter har ju framför allt kretsat kring Stockholmsområdet. Jag ska inte ge mig in i sakdiskussionen, men det har framför allt varit en debatt i Stockholmsområdet med hänsyn till den väldigt besvärliga trafiksituation och den tillväxt av biltrafiken vi har haft i Stockholmsområdet. Denna har gjort det svårt att över huvud taget ta sig fram och är kanske i sig också tillväxthämmande för regionen. Den ger svårigheter för handel och svårigheter för företag och andra. Därför var det ganska naturligt att ge Stockholmsberedningen i uppdrag att titta på den här frågan.

Den problematik som Gunnar Andrén tar upp om E 6:an har snarare att göra med en annan fråga, nämligen om vi ska ha avgiftsfinansierade vägar i det här landet. Det är en lite större och vidare fråga. Det är inte ensidiga kommunala beslut det är fråga om när det rör stora motorvägar som går kors och tvärs över landet. Då gäller det snarare den principiella frågan om vi ska ha motorvägsavgifter eller inte. Den har inte riktigt bäring på detta med trängselavgifterna.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Meddelande om ändring i kammarens sammanträdesplan

Förste vice talmannen meddelade att interpellationsdebatten *fredagen den 21 februari kl. 9.00* skulle utgå och ersättas av bordläggningsplenum *kl. 13.00*. Meddelandet hade delats ut till kammarens ledamöter.

Prot. 2002/03:62
20 februari

Svar på
interpellationer

12 § Anmälan om sammansatt konstitutions- och utrikesutskott (KUU)

Från sammansatta konstitutions- och utrikesutskottet hade följande promemoria inkommit:

Sammansatt konstitutions- och utrikesutskott
3 bil.

Konstitutions- och utrikesutskotten har jämlikt 4 kap. 8 § riksdagsordningen i separata beslut av den 11 februari 2003 överenskommit att genom deputerade i sammansatt utskott gemensamt bereda vissa EU-frågor.

Till deputerade i det sammansatta utskottet har utsetts de i bifogade protokollsutdrag upptagna riksdagsledamöterna (bil. 1–3).

Det sammansatta utskottet, som benämns Sammansatta konstitutions- och utrikesutskottet (KUU), har vid konstituerande sammanträde denna dag utsett följande presidium:

Urban Ahlin (s), ordförande

Gunnar Hökmark (m), 1:e vice ordförande

Göran Magnusson (s), 2:e vice ordförande

Göran Lennmarker (m), 3:e vice ordförande

Stockholm den 18 februari 2003

Bertil Wennberg

Thomas Hörberg

Bilaga 1 hade följande lydelse:

Utrikesutskottet

Utdrag ur protokoll 2002/03:9

2003-02-11

§ 10

I enlighet med 4 kap. 8 § riksdagsordningen beslutar utrikesutskottet, under förutsättning att konstitutionsutskottet beslutar på samma sätt, att gemensamt med konstitutionsutskottet bereda vissa EU-frågor genom deputerade i sammansatt utskott.

Under förutsättning att ett sammansatt utskott bildas kommer utrikesutskottet senare att besluta om överlämnande av vissa motioner till det sammansatta utskottet.

Utskottet väljer följande deputerade och suppleanter för dessa att ingå i det eventuella sammansatta konstitutions- och utrikesutskottet.

Deputerade:

Urban Ahlin (s)

Birgitta Ahlqvist (s)

Inger Segelström (s)

Ronny Olander (s)

Göran Lennmarker (m)

Carl B Hamilton (fp)

Lars Ohly (v)

Suppleanter för deputerade:

Kenneth G Forslund (s)

Anders Sundström (s)

Berndt Ekholm (s)

Veronica Palm (s)

Göran Lindblad (m)

Cecilia Nilsson Wigström (fp)

Kompletterande val av två suppleanter för deputerade kommer att äga rum vid nästkommande sammanträde.

Denna paragraf förklaras omedelbart justerad.

Prot. 2002/03:62
20 februari

- - -

Vid protokollet
Maria Stridsman

Justerat:
Urban Ahlin

Rätt utdraget intygar:
Maria Stridsman

Bilaga 2 hade följande lydelse:

Konstitutionsutskottet
Utdrag ur protokoll 2002/03:21
Torsdagen den 13 februari 2003

- - -

§ 8 Sammansättning av konstitutions- och utrikesutskottet (KUU)

Som deputerade till sammansatta konstitutions- och utrikesutskottet (KUU) valdes från konstitutionsutskottet

Ledamöter

Göran Magnusson (s)
Pär Axel Sahlberg (s)
Helene Petersson (s)
Anders Bengtsson (s)
Gunnar Hökmark (m)
Nils Fredrik Aurelius (m)
Tobias Krantz (fp)
Ingvar Svensson (kd)

Kerstin Lundgren (c)
Gustav Fridolin (mp)

Suppleanter

Inger Jarl Beck (s)
Kenth Högström (s)
Mats Berglind (s)
Billy Gustafsson (s)
Henrik S Järrel (m)

Liselott Hagberg (fp)

Mats Einarsson (v)
Åsa Torstensson (c)
Lotta N Hedström (mp)

- - -

Vid protokollet
Kerstin Siverby

Justeras
Gunnar Hökmark

Exp. 2003-02-18
UU

Bilaga 3 hade följande lydelse:

Utrikesutskottet
Protokoll 2002/03:11
2003-02-18

§ 4 Kompletterande val av suppleanter till KUU

Utskottet väljer Ewa Björling (m) och Holger Gustafsson (kd) till suppleanter samt Karin Granbom (fp) och Mats Odell (kd) till extra suppleanter i det sammansatta konstitutions- och utrikesutskottet.

Denna paragraf förklaras omedelbart justerad.

Vid protokollet:
Maria Stridsman

Justerat:
Urban Ahlin

Rätt utdraget intygar:
Maria Stridsman

Exp. 2003-02-19
KU

Promemorian med bilagor hade delats ut till kammarens ledamöter.

Promemorian lades till handlingarna.

13 § Anmälan om inkomsten faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen

Förste vice talmannen anmälde att följande faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen inkommit och överlämnats till utskott:

2002/03:FPM39 Faktapromemoria om kommissionens förslag till ändring av EG:s mervärdesskatteregler beträffande plats för leverans av elektricitet och gas *KOM(2002)688* till skatteutskottet

14 § Hänvisning av ärenden till utskott

Prot. 2002/03:62
20 februari

Föredrogs och hänvisades

Proposition

2002/03:49 till lagutskottet

Skrivelse

2002/03:103 till konstitutionsutskottet

Förslag

2002/03:RB2 till finansutskottet

Redogörelse

2002/03:ER1 till utrikesutskottet

15 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Skrivelse

2002/03:51 Redogörelse för en överenskommelse mellan staten och
Landstingsförbundet om vissa ersättningar till hälso- och sjukvården
för år 2003

16 § Anmälan om interpellation

Anmälades att följande interpellation framställdes

den 20 februari

2002/03:197 av *Göran Lindblad* (m) till socialminister Lars Engqvist
Metallbiologiskt centrum

Interpellationen redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabb-
protokoll tisdagen den 4 mars.

17 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmälades att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 20 februari

2002/03:556 av *Michael Hagberg* (s) till jordbruksminister Ann-Christin
Nykvist

Jordbrukskooperationens arbete i utvecklingsländer

2002/03:557 av *Anita Brodén* (fp) till jordbruksminister Ann-Christin
Nykvist

EU:s stöd till det svenska lantbruket

2002/03:558 av *Anna Grönlund* (fp) till justitieminister Thomas Bodström
Tingsrätternas framtid
2002/03:559 av *Ulf Sjösten* (m) till justitieminister Thomas Bodström
Europol
2002/03:560 av *Ulf Sjösten* (m) till justitieminister Thomas Bodström
Drograttfylleri
2002/03:561 av *Ulf Sjösten* (m) till statsrådet Morgan Johansson
GBL
2002/03:562 av *Ulf Sjösten* (m) till statsrådet Ulrica Messing
Järnväg i väst
2002/03:563 av *Runar Patriksson* (fp) till statsrådet Ulrica Messing
Bidrag till enskilda vägar
2002/03:564 av *Rolf Gunnarsson* (m) till finansminister Bosse Ringholm
Beskattning vid omarrondering
2002/03:565 av *Cecilia Nilsson Wigström* (fp) till statsminister Göran Persson
De nya EU-medborgarnas rätt till fri rörlighet
2002/03:566 av *Solveig Hellquist* (fp) till socialminister Lars Engqvist
Bostadslösa missbrukare
2002/03:567 av *Carina Moberg* (s) till statsrådet Lars-Erik Lövdén
Länsstyrelsernas resurser och uppgifter
2002/03:568 av *Carina Moberg* (s) till statsrådet Lars-Erik Lövdén
Barnfamiljers bostadsstandard
2002/03:569 av *Sven Gunnar Persson* (kd) till miljöminister Lena Somestad
Småskalig vedeldning
2002/03:570 av *Luciano Astudillo* (s) till utbildningsminister Thomas Östros
Modersmålsundervisningens betydelse

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 4 mars.

18 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmälades att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 19 februari

2002/03:476 av *Carl-Axel Johansson* (m) till socialminister Lars Engqvist
Legitimation av socionomer
2002/03:500 av *Gabriel Romanus* (fp) till socialminister Lars Engqvist
Vinterkräksjukan
2002/03:526 av *Gabriel Romanus* (fp) till statsrådet Morgan Johansson
Överkonsumtion av så kallade lådviner
2002/03:534 av *Inger René* (m) till försvarsminister Leni Björklund
Helikoptrarna på Säve

den 20 februari

Prot. 2002/03:62
20 februari

2002/03:466 av *Sten Tolgfors* (m) till socialminister Lars Engqvist
Uppfostringsläger utomlands

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 4 mars.

19 § Kammaren åtskildes kl. 15.20.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdet början till ajourneringen kl. 13.29,
av andre vice talmannen därefter till ajourneringen kl. 13.57 och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

PER PERSSON

/Monica Gustafson

Innehållsförteckning

1 § Justering av protokoll	1
2 § Avsägelse.....	1
3 § Anmälan om kompletteringsval	1
4 § Aktuell debatt: Vården och omsorgen av äldre	2
Anf. 1 CHATRINE PÅLSSON (kd)	2
Anf. 2 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	3
Anf. 3 CHATRINE PÅLSSON (kd)	5
Anf. 4 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m)	6
Anf. 5 Andre vice talman KERSTIN HEINEMANN (fp)	8
Anf. 6 INGRID BURMAN (v).....	10
Anf. 7 KENNETH JOHANSSON (c)	11
Anf. 8 KERSTIN-MARIA STALIN (mp)	13
Anf. 9 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	14
Anf. 10 CHATRINE PÅLSSON (kd)	15
Anf. 11 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m)	16
Anf. 12 Andre vice talman KERSTIN HEINEMANN (fp)	17
Anf. 13 INGRID BURMAN (v).....	18
Anf. 14 KENNETH JOHANSSON (c)	18
Anf. 15 KERSTIN-MARIA STALIN (mp)	19
Anf. 16 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	19
Anf. 17 CHATRINE PÅLSSON (kd)	20
Anf. 18 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	21
5 § Meddelande om vissa förändringar i riksdagens debattformer med mera	21
Anf. 19 TALMANNEN	21
6 § Anmälan om fördröjda svar på interpellationer	23
Ajournering.....	23
Återupptagna förhandlingar	23
7 § Svar på interpellationerna 2002/03:168 och 169 om elöverkänslighet	24
Anf. 20 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	24
Anf. 21 BIRGITTA CARLSSON (c).....	25
Anf. 22 ROLF OLSSON (v)	26
Anf. 23 HÅKAN LARSSON (c).....	27
Anf. 24 Socialminister LARS ENGQVIST (s)	28
Anf. 25 BIRGITTA CARLSSON (c).....	29
Anf. 26 ROLF OLSSON (v)	30
Anf. 27 HÅKAN LARSSON (c).....	30
Anf. 28 BIRGITTA CARLSSON (c).....	30
Ajournering.....	31
Återupptagna förhandlingar	31
8 § Statsministerns frågestund	31
Anf. 29 FÖRSTE VICE TALMANNEN	31
<i>Straffskärpning för återfallsförbrytare</i>	<i>31</i>
Anf. 30 BO LUNDGREN (m)	31

Anf. 31 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	32
Anf. 32 BO LUNDGREN (m).....	32
Anf. 33 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	32
<i>Sjukskrivningar</i>	33
Anf. 34 LARS LEIJONBORG (fp)	33
Anf. 35 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	33
Anf. 36 LARS LEIJONBORG (fp)	33
Anf. 37 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	33
Anf. 38 LARS LEIJONBORG (fp)	34
<i>Vallöften</i>	34
Anf. 39 GÖRAN HÄGGLUND (kd).....	34
Anf. 40 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	34
Anf. 41 GÖRAN HÄGGLUND (kd).....	34
Anf. 42 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	35
<i>Genèvekonventionen</i>	35
Anf. 43 ULLA HOFFMANN (v)	35
Anf. 44 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	35
Anf. 45 ULLA HOFFMANN (v)	36
Anf. 46 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	36
<i>Tillväxt</i>	36
Anf. 47 MAUD OLOFSSON (c).....	36
Anf. 48 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	37
Anf. 49 MAUD OLOFSSON (c).....	37
Anf. 50 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	38
<i>Diskrimineringslagstiftningen</i>	38
Anf. 51 MARIA WETTERSTRAND (mp).....	38
Anf. 52 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	38
Anf. 53 MARIA WETTERSTRAND (mp).....	39
Anf. 54 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	39
<i>Bostadspolitiken</i>	39
Anf. 55 OWE HELLBERG (v)	39
Anf. 56 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	40
Anf. 57 OWE HELLBERG (v)	40
Anf. 58 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	40
<i>Arbetsmarknaden för invandrare</i>	41
Anf. 59 LUCIANO ASTUDILLO (s)	41
Anf. 60 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	41
<i>De offentliga utgifterna</i>	41
Anf. 61 HENRIK S JÄRREL (m)	41
Anf. 62 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	42
<i>Sveriges roll i internationell konfliktlösning</i>	42
Anf. 63 ANITA BRODÉN (fp)	42
Anf. 64 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	42
<i>Klassning av Dalsland som skogslän</i>	43
Anf. 65 INGEMAR VÄNERLÖV (kd).....	43
Anf. 66 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	43
<i>Miljövänliga bränslen</i>	44
Anf. 67 MAUD OLOFSSON (c).....	44

Anf. 68 Statsminister GÖRAN PERSSON (s)	44
Anf. 69 FÖRSTE VICE TALMANNEN	44
9 § Svar på interpellation 2002/03:159 om ekonomin i kommuner och landsting.....	44
Anf. 70 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s).....	44
Anf. 71 JÖRGEN JOHANSSON (c).....	45
Anf. 72 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s).....	47
Anf. 73 JÖRGEN JOHANSSON (c).....	48
Anf. 74 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s).....	48
Anf. 75 JÖRGEN JOHANSSON (c).....	49
Anf. 76 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s).....	49
10 § Svar på interpellation 2002/03:160 om översyn av det kommunala folkomröstningsinstitutet	49
Anf. 77 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s).....	49
Anf. 78 GUNNAR ANDRÉN (fp).....	50
Anf. 79 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s).....	51
Anf. 80 GUNNAR ANDRÉN (fp).....	51
Anf. 81 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s).....	52
Anf. 82 GUNNAR ANDRÉN (fp).....	52
Anf. 83 Statsrådet LARS-ERIK LÖVDÉN (s).....	53
11 § Meddelande om ändring i kammarens sammanträdesplan.....	53
12 § Anmälan om sammansatt konstitutions- och utrikesutskott (KUU).....	54
13 § Anmälan om inkommen faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen	56
14 § Hänvisning av ärenden till utskott	57
15 § Bordläggning.....	57
16 § Anmälan om interpellation	57
17 § Anmälan om frågor för skriftliga svar	57
18 § Anmälan om skriftliga svar på frågor	58
19 § Kammaren åtskildes kl. 15.20.	59

